

INTERNETES ZAKLATÁS ÉS MACHIAVELLIZMUS: MI A KÜLÖNBSÉG AZ ÁLDOZAT ÉS A ZAKLATÓ KÖZÖTT?

Arató Nikolett

PTE BTK Pszichológiai Intézet, arato.nikoca@gmail.com

Két, egymással összefüggő kutatáson keresztül az interneten zajló zaklatások jelenségét vizsgáltam középiskolások körében. Az első vizsgálatomban, amelyben 93, 12 és 16 év közötti gimnazista diák vett részt, arra voltam kíváncsi, hogy az érzelmi intelligencia, a magányosság, és a machiavellizmus milyen kapcsolatban állnak az internetes zaklatással. A machiavellizmust, a magányosságot és az internetes zaklatást kérdőívek segítségével mértem fel, míg az érzelmi intelligenciát egy képességalapú teszt segítségével vizsgáltam. Az eredmények szerint a machiavellizmus pozitív kapcsolatban állt a zaklatóvá válással, míg az érzelmi intelligencia negatív kapcsolatot mutat mind az áldozattá, mind a zaklatóvá válással. A magányosság nem befolyásolta egyik szerepet sem. A második kutatásban, amelyben 73, 14- és 18 év közötti gimnazista diák vett részt, a Facebook és az ott megjelenő internetes zaklatás került a vizsgálat középpontjába. Szimulációs kísérletet végeztem, amelyben internetes zaklatás és pro-szociális szituációkat használtam fel, ezt a machiavellizmus és az internetes zaklatásra vonatkozó kérdőívek egészítették ki. Az eredmények szerint a magas machiavellizmus pontszámmal rendelkezők inkább zaklatnak az interneten, és stratégiaként a hozzászólásokat alkalmazzák. Azok, akik segítenek az áldozatokon, gyakran maguk is áldozatok, de a verbálisan zaklatottak hajlanak arra, hogy inkább bántalmazóként reagáljanak, ha bántalmazó szituációt tapasztalnak másoknál. Összességében elmondható, hogy az internetes zaklatás esetén az áldozat és zaklató szerepei nehezen választhatóak el, a machiavellizmus személyiségvonással rendelkezők pedig az internetes zaklatást eszközként használják a manipulációhoz, szociális hálójuk növelése érdekében. Az eredmények arra figyelmeztetnek, hogy fontos lenne prevenciós, intervenciós programokat indítani a középiskolások körében.

Kulcsszavak: internetes zaklatás, machiavellizmus, érzelmi intelligencia, magányosság, Facebook

A nemzetközi szakirodalomban az iskolában megjelenő agresszióra, zaklatásra, bántalmazásra a „bullying” (magyarul: zaklatás) fogalmát használják (Mihály, 2003). Dan Olweus definíciója szerint akkor beszélhetünk iskolai zaklatásról, ha „a diákot zaklatás vagy elnyomás éri, ha ismétlődően, hosszú időn keresztül negatív cselekedeteknek teszi ki egy vagy több másik diák.” Olweus az iskolai zaklatás fontos aspektusának tartja a szándékosságot, akár csak az agresszió definíciójánál. Ezen kívül a kortárs agresszió másik fontos eleme, hogy nem egyenlők az erőviszonyok a bántalmazó és a bántalmazott között (Olweus, 1994). A zaklatás megjelenhet közvetett és közvetlen formában. A közvetlen zaklatáskor fizikai kontaktus által bántalmazzák, megverik, csúfolhatják, grimaszolhatnak irányába és obszcén gesztusokkal fenyegethetik társukat, ez megfelel a fizikai és verbális agresszió definíciójának. Míg közvetett zaklatás esetén kiközösítik, nem választják be játék esetén a csapatba stb., ez a hosztilis agresszióknak feleltethető meg (Olweus, 1994; Mihály, 2003).

Az iskoláskor (6-18 éves korig) az az időszak, amikor a legvalószínűbb, hogy megjelenik a zaklatás, mivel nagyon zárt csoportban sok időt töltenek együtt a gyerekek, sok az érintkezési felület, ami együtt jár beilleszkedési zavarokkal, de az agresszió megjelenése a hierarchia kialakulásából is következhet (Vassné Figula és mtsai., 2009).

Az áldozatokra jellemző, hogy szorongóak és bizonytalanabbak, óvatosabbak társaiknál, csendesek, óvatosak és érzékenyebbek. Negatívan értékelik saját magukat és társas helyzetüket, magányosak (Olweus, 1994). Az áldozatoknak két fajtáját különbözteti meg Olweus: a passzív illetve a provokatív áldozatokat. A passzív áldozatok azok, akik a támadás esetén megadják magukat, esetleg elsírják magukat, ezáltal a támadó pozitív megerősítést kap és nagyobb valószínűséggel fog megisméltetni az ellene irányuló agresszió. Mivel a visszavonulása miatt a támadó nyeregben érezheti magát és nem csak őt, hanem a hierarchiában lejjebb elhelyezkedőket is bántalmazni fogja, ezzel biztosítva hatalmát az osztályban. A provokatív áldozatoknál a szorongás mellé magasabb szintű agresszió is társul (Olweus, 1994; Mihály, 2003).

A zaklatók impulzívok, agresszívok és alacsony az empátia szintjük, hatalomra, dominanciára törekednek és fizikai erejük is nagyobb a többi gyerekénél (Olweus, 1994). Dambach az ún. mobbing-szelepet feltételezi a zaklatás hátterében. A támadó gyerek az otthoni konfliktusait nem otthon robbantja ki, hanem az iskolában vezeti le, viszont így nem szűnik meg a kiváltó ok és ez vezet az agresszív viselkedés megismélteléséhez. A zaklatás hátterében állhat még a norma fenntartása is, mert a provokatív áldozatot így akarják rábírní, hogy kövesse az osztály szabályait. Ezt a zaklatás fajtát a tanárok is támogatják többnyire, mivel apró megjegyzésekkel bírálhatják a gyerekeket ezzel kiemelve őket és kitéve őket társaik kegyetlenségének. Egy harmonikus, támogató, segítő iskolai közösségben kevésbé fordul elő a zaklatás, mint egy olyanban, ahol nagy egyéni különbségek vannak és a tanárok még mélyítik is ezeket (Dambach, 2001; Mihály, 2003).

Létezik egy harmadik csoport az áldozatokon és a zaklatókon kívül. Ők a kívülállók, akik beavatkozhatnak az eseményekbe, vagy a támadó oldalán vagy

pedig az áldozat védelmére kelve, de előfordulhat az is, hogy nem tesznek semmit, csak szemlélik az eseményeket (Olweus, 1994).

AZ INTERNETES ZAKLATÁS (CYBERBULLYING) MEGJELENÉSE ÉS FOGALMA

Az utóbbi években a rohamos technikai fejlődés következményeként a szociális érintkezés új területe a világháló lett, a közösségi oldalak, chat szobák, e-mailek lettek a szociális interakció új helyszínei, kapcsolattartó eszközök. A hordozható számítógépek, az okostelefonok, a wifi lefedettség segítségével pedig bárhol fel lehet csatlakozni a világhálóra. Ennek a fejlődésnek a következménye az internetes zaklatás (cyberbullying) megjelenése. Az iskolákban megjelenő zaklatás (kortárs agresszió) az interneten is megjelent, ugyanúgy ahogyan a szociális interakciók fő helyszínévé is a különböző közösségi oldalak váltak (Cetin, Yaman, Peker, 2011). A közösségi oldalak, mint a Facebook is, lehetővé teszik mások képeinek, bejegyzéseinek kommentálását, üzenetek küldését, képek, videók feltöltését, csoportok alapítását, különböző csoportokhoz való tartozást, ezeket tudják a kortárs agresszió eszközeként is felhasználni (Kwan, Skoric, 2013).

Smith definíciója szerint az internetes zaklatás „olyan magatartásforma, viselkedés, amit egy személy vagy csoport elektronikai eszközök használatával hajt végre ismételten egy áldozat ellen, aki nem tudja megvédeni magát” (Slonje, Smith és Frisén, 2013). Williard definíciója szerint bántó, kegyetlen üzenetek, képek küldése, posztolása az internet vagy más kommunikációs eszközök segítségével, amelyek pszichológiai vagy szociális bántalmakat okoznak az áldozatnak (Li, 2006). Shariff és Gonin (2005) a tradicionális zaklatás típusaként tartják számon, ami elektronikai eszközök, mobiltelefon, blogok, különböző oldalak, chatszobák által okoz sérelmeket a kortársak körében (Cetin, Yaman, Peker, 2011). Ellentétben a tradicionális zaklatással, az áldozat az internetes zaklatás esetén otthon sincs biztonságban, mivel az interneten keresztül eléri a bántó dolgok, míg az iskolákban zajló zaklatástól haza tud menekülni az áldozat (Cetin et al., 2011).

A TRADICIONÁLIS ÉS AZ INTERNETES ZAKLATÁS KÖZÖTTI KÜLÖNBSÉGEK

A zaklatás jelensége két fontos tényezőtől több mint az általános agresszió, ezek az ismétlődés és az erőgyenlőtlenség. Az internetes zaklatás esetében ez a két tényező máshogyan van jelen és nem olyan tisztán látszik, mint az iskolákban jelenlévő tradicionális kortárs bántalmazás esetén. Az ismétlődést felváltja az ún. hógolyó effektus, amikor a zaklató, bántalmazó tevékenységet nem csak maga a bántalmazó ismétli, hanem mások is (bystanderek, kívülállók) újra meg újra. Például egy feltöltött bántó tartalmú képet többen megoszthatnak,

továbbküldhetik másoknak így az ismétlődés helyett nagyobb körhöz jut el, szinte egy lavinát indítva el az áldozat ellen. Az erőegyenlőtlenség megjelenése sem tisztázott: Mitől lesz gyengébb az áldozat, mint a bántalmazója? A fizikai erőfölény a világhálón nem érvényesülhet többletként a bántalmazó oldalán. Két fontos dologban több mégis a bántalmazó: a számítógépes képességeiben és az anonimitás is az ő oldalán jelenik meg előnyként. Ybarra és Mitchell (2004) vizsgálataik során azt találták, hogy akik képzetesebbek, több számítástechnikai ismerettel rendelkeznek, inkább használják ezeket a képességeiket szándékosan mások bántalmazására és hajlamosabbak a deviáns viselkedésre. Az anonimitás miatt még destruktívabb az internetes zaklatás, mint a tradicionális forma, mivel az áldozat nem tudja, kinek kell visszavágnia, kivel szemben kellene megvédenie magát, egy láthatatlan ellensége van, aki ellen nem tud védekezni. A bántalmazó tudja, ki az áldozat, fordítva viszont nem. Ha mégis kiderül, ki volt a bántalmazó, az gyakran az áldozat közvetlen környezetéből valaki, így már a bántalmazás oka újra az fizikai/pszichológiai erőfölény lesz (Cetin et al., 2011; Slonje, Smith, Frisén, 2013).

Kwan és Skoric három fő vonást írtak le, amikor az internetes zaklatást kutatták: a széles közönséget, az üzenet tartósságát és a zaklató anonimitását. Míg tradicionális zaklatás esetén csak egy kis csoport tanúja az eseményeknek, addig az internetes zaklatás esetén ismeretlenekhez is könnyen eljuthat minden, ami az áldozattal történik az ismerősök ismerősein keresztül, így egy nagyon széles szociális kör lesz tanúja a bántalmazott gyerek megalázásának. Így nehéz megküzdeni vele vagy akár kontrollálni az eseményeket, mind a zaklató, az eseményeket elindító gyerek, mind az áldozat számára (Cetin et al., 2011). A második vonás az internet hatalmas kapacitásához fűződik. A zaklatott gyerekek történetek sokáig fennmaradnak, elérhetőek, kommentálhatóak, a zaklató által feltöltött tartalmak letölthetőek, és akár újra fel lehet őket tölteni, így kikerül az eredeti bántalmazó tulajdonából, irányítása alól és így sokkal kisebb lesz az ő felelőssége, amit érezhet a történetek miatt. Harmadik vonásként az interneten elmosódnak a realitásban, a közvetlen szociális környezetben felállított pszichés falak (Chisholm, 2006 id. Kwan és Skoric, 2013), a személyes információk (jelszavak, telefonszám) kiszolgáltatottá válnak, főleg, ha ezeket naivan megosztják a fiatalok az idegenekkel való kommunikáció során (Hinduya és Patchin, 2009 id. Casas, Del Rey és Ortega-Ruiz, 2013). Sokan csinálnak 'álszemélyiségeket', hamis profilokat, amik által felismerhetetlenné válnak, viszont ezt kihasználva másoknak kárt okoznak (Kwan és Skoric, 2013).

A FACEBOOK, MINT POTENCIÁLIS HELYSZÍN AZ INTERNETES ZAKLATÓK SZÁMÁRA

A Facebook-ot Magyarország lakosságának fele (5 millió fő) használja, ennek 13%-a a 13 és 18 év közötti korosztály. Kwan és Skoric (2013) rámutattak, hogy ennek a közösségi oldalnak a felülete sok eszközt biztosít zaklatók számára: kép/video feltöltés, kommentelés, privát üzenetek küldése, csoportos események szervezése, csoportok létrehozása, azokhoz való csatlakozás. Korábbi

kutatásokban arra az eredményre jutottak, hogy a Facebook-használat intenzitása, valamint a Facebook rizikós használata összefüggnek a Facebook-on megjelenő zaklatással (Ellison, Steinfeld és Lampe, 2007 id. Kwan és Skoric, 2013). Kwan és Skoric (2013) eredményei alapján a leggyakoribb zaklatási forma a bántó üzenetek küldése volt, valamint neveltség tárgyává tették az áldozatot, a kevésbé gyakori „eszközök” közé tartozott a Facebook-on történő fenyegetés, titkok megosztása, csoportból való kizárás. Továbbá nem találták a gyakori esetek között a személyazonosság elrejtését és mások privát profiljának feltörését sem (Kwan és Skoric, 2013).

AZ INTERNETES ZAKLATÁS TÍPUSAI

Ortega, Elipe, Mora-Merchan, Calmaestra és Vega két fő csoportra osztották az internetes zaklatást: telefon és internet által történő zaklatásra. Ez a felosztás a technika fejlődésével gyorsan elavulttá vált. Smith 7 fő lehetőség alapján osztotta típusokra az internetes bántalmazást: telefonhívások, sms, képek/videók, e-mail által történő zaklatás, chatszobákban, különböző oldalakon és chatelés közben történő bántalmazás. Willard 8 online cselekvést különböztetett meg, amik az internetes zaklatáson belül megtörténhetnek, ide tartozik, amikor durva, vulgáris szavakat használnak egymás között, a zaklatás, befeketítés/rossz hírbe hozás, megszemélyesítés, kibeszélés, becsapás, kirekesztés, netes követés. Rivers és Noret (2010) a verbális zaklatás különböző típusait különböztették meg: fizikai erőszakkal való fenyegetés, abuzív/utálkozó üzenetek, gúnyneven szólítás, halállal való fenyegetés, szexuális tartalmú zaklatás, követelések, sértő üzenetek lánc, családot, baráti kapcsolatokat fenyegető üzenetek (Slonje et al., 2013). Lacey (2007) szerint a zaklató által használt 'eszközök' a chat, az ugratás, pletykák terjesztése, fizikai fenyegetőzés és a megalázás. Ponsford felmérése szerint, a lányok stratégiái közé tartozik, hogy titkokat osztanak meg, pletykákat terjesztenek, személyes támadást indítanak és a szexuális identitást támadják (Cetin et al., 2011).

A zaklatóvá válásnak külső és belső okai lehetnek: A belső okok a bosszú, unalom, féltékenység, egy „új személyiség” próbálgatása, érzelmek átirányítása az eredeti tárgyról az áldozatra. Külső motivációként a nem konfrontálódás vágyát látják a kutatók (Varjas, Talley, Meyres, Parris és Cutts, 2010 id. Slonje et al., 2013). Li azt találta, hogy az iskolai környezet és a szocioökonómiai státusz is lehet a bántalmazók viselkedésének hátterében (Li, 2006). A bántalmazók sokszor nehezen észlelik a szociális információkat, gyengébb szociális képességeik vannak, más kutatók szerint pedig inkább olyanok válnak zaklatóvá, akiknek jó az EQ-juk és a szociális információfeldolgozásuk, ez segíti őket abban, hogy minél jobban tudjanak másokat bántalmazni (Baughman, Dearing, Giammarco és Vernon, 2012). Az anonimitás „biztonsága” miatt a zaklató úgy érezheti, hogy bármit megtehet, olyan szinten bántalmazhat, ahogyan akar, mivel nem korlátozzák a szociális normák (Cetin et al., 2011). Casas és munkatársai az internetes zaklatás hátterében ugyanúgy megtalálták a normatív okokat, mint a

tradicionális bántalmazás esetén, vagyis az áldozat egy kívülálló a közösségen belül, aki nem igényli társai társaságát, így válik áldozattá (Casas et al., 2013). A magyarázatok egy másik típusa a machiavellizmust látja a jelenség hátterében.

A MACHIAVELLIZMUS, ÉS MEGJELENÉSE A GYEREKEKNÉL

A machiavellizmust először a primatológiában írta le Byrne és Whiten a Machiavelliánus Intelligencia Hipotéziseként, ami szerint a csoportban élő főemlősök egymást használják fel céljaik eléréshez. Ide tartozó viselkedésekként írták le az együttműködést közös célok eléréseért, szövetségek formálását, a másoktól való tanulást, a megtévesztést és a manipulációt (Byrne és Whiten, 1988; Whiten és Byrne, 1997 id. Paál, 2011). A pszichológiai értelemben vett machiavellizmussal Christie és Geis foglalkoztak, akik úgy ismertették a machiavellizmust, mint olyan világnézetet, illetve viselkedési stratégiát, amelyben más emberek a saját célok eléréséhez szükséges eszközként játszanak szerepet (Wilson, Near és Miller 1996; Wilson, Near és Miller, 1998). A magas machiavellizmus pontszámmal rendelkező emberek számára a saját érdek az első, a másik embernek okozott kár nem jelent számukra visszatartó erőt a céljaik elérésében (Jones és Paulhus, 2009 id. Paál, 2011; Wilson et al., 1996). A machiavelliánus személyek jellemzője az alacsony bizalom mások iránt és az érzelmileg hideg, profit-orientált döntéshozó stratégiák. A machiavelliánus világnézetre jellemző a cinizmus, gyanakvás, az amorális, etikátlan cselekedetek, manipulatív tendencia és az alacsony empátia. Úgy gondolják, hogy „a cél szentesíti az eszközt”, ez egy realista, anyagi szempontokra koncentráló felfogás részükről. Az emberekkel, az emberiség egészével kapcsolatban nincsenek illúzióik (Gunnthorsdottir et al., 2002 id. Paál, 2011). Úgy gondolják, ha ők nem használnak ki másokat, mások majd ki fogják őket. Nem gondolkoznak közösségekben és másokat akadályozó tényezőnek tekintenek (Wilson et al., 1998). Interperszonális kapcsolataiban gyanakvás jellemzi őket, másokról negatív előfeltételezéseik vannak, viszonzás hiánya jellemző rájuk. Emocionálisan hűvösek, interperszonális közelség esetén averziót élnek át, rövid távú intim kapcsolataik vannak, a szituációk érzelmi tartalmától távol tudnak maradni (Paál, 2011). Viselkedési taktikaik közé tartozik a manipuláció és a csalás. A manipulációik során azt használják, ki hogy a másik jobbnak tartja magát, mint amilyen valójában (McIlwain, 2003 id. Paál, 2011). A normák (mind a külső, mind az internalizált formában megjelenő) kevés szerepet játszanak gondolkodásukban, viselkedésükben, ennek ellenére nem lehet teljes egyenlőséget tenni a machiavellizmus és a másoknak ártani akarás között (Paál, 2011). Nachamie dolgozta ki 1966-ban a Kiddie Mach-ot, amelynek segítségével a gyerekeknél mérte a machiavellizmust. Ebben a tesztben magas pontszámot elérő gyerekeknél az empátia és a proszociális tendencia alacsony szintjét találták és azt, hogy hajlamosak a kortárs bántalmazásban való részvételre (Slaughter, 2011; Sutton, 2003; Sutton, 2001 id. Paál, 2011). Repacholi szerint a magas machiavellizmus pontszámmal rendelkező gyerekek inkább kétarcú szereplői a

környezetüknek, mivel a többiek egyszerre találják őket vonzónak és taszítják el őket maguktól. Szerinte a machiavellista gyerek kettős stratégiát folytat a saját érdekének véghezviteléhez: ha kell, együttműködik, ha arra van szüksége, manipulál, verseng a társaival (Paál, 2011).

A MACHIAVELLIZMUS ÉS A ZAKLATÁS KAPCSOLATA

Baughman és munkatársai (2012) kutatásaik rámutattak, hogy az indirekt zaklatásban részt vevő kamaszok magasabb machiavellizmus pontszámmal rendelkeznek, jobban elfogadják az agressziót és a manipulációt, mint eszközt a státusz eléréséhez. Ezek a gyerekek a kognitív empátiában is magasabb pontszámot értek el, de csak akkor, ha emellett alacsony proszociális viselkedést mutattak. Sutton és Keogh (2000) a kapcsolati agresszió és a machiavellizmus kapcsolatának kutatásakor azt találták, hogy a machiavelliánus stratégiát folytatók a pletykaterjesztést és a szociális kirekesztést használták, hogy másokkal szemben bántalmazóként lépjenek fel, de közben igyekeztek szociálisan sikeresek is lenni.

Andreou (2004) három csoportot különböztetett meg a zaklatás résztvevőiként: tisztán áldozatokat és bántalmazókat és olyanokat, akik áldozatként és zaklatóként is részt vesznek a történetekben. A csoportok között a machiavellizmus alapján keresett eltéréseket, ennek mérésére a Kiddie Mach-ot használta a kutatásában. A bántalmazóknál machiavelliánus attitűdöket talált, míg annál a csoportnál, akik zaklatók és áldozatok is, azt találta, hogy a machiavellizmus az a vonás, amiben jól láthatóan eltér a másik kettő csoporttól. A vegyes (zaklató és áldozat is) csoportnál a machiavellizmus szorongó, aggódást kifejező dimenzióival talált összefüggést, nem a manipulatív összetevőivel, ezek a gyerekek hajlanak arra, hogy másokat és magukat is negatívan értékeljék. Fiúknál a bántalmazó és az áldozati szerep is összefüggésben van a teljes machiavellizmus pontszámmal és az 'Emberi természetbe vetett hit hiánya' faktorról. Azért lehetnek érdekeltek az internetes zaklatásban, mert névtelenek maradhatnak, mégis piszkálódhatnak, kiélhetik manipulatív tendenciáikat, ugyanis az internetes zaklatás inkább a kapcsolati agresszió alapul (Andreou, 2004).

MACHIAVELLIÁNUSOK A FACEBOOK-ON, KAPCSOLAT AZ ÉRZELMI INTELLIGENCIÁVAL

A Facebook lehetővé teszi a kapcsolatok manipulálását, mások kihasználását. A machiavelliánus stratégiával kapcsolatos kutatások során azt találták, hogy az ő Facebook aktivitásuk énközpontú, nem kooperatív (Li, 2007; Rosenberg és Egbert, 2011 id. Abell és Brewer, 2014). Felnőttekkel végzett vizsgálatok során arra jutottak, hogy a Facebook-ot arra használják, hogy manipuláljanak másokat, növelni akarják kapcsolati rendszerük méretét (Abell és Brewer, 2014). Vajon a fiatalabb korosztályban a magas machiavelliánusok körében megjelenő internetes zaklatás is ezt a célt szolgálhatja?

Néhány kutatás (Mavroveli, Sánchez és Ruiz, 2011; Kokkinos és Kipritsi, 2012; Lomas, Stough, Hansen és Downey, 2012) a tradicionális zaklatást és az internetes zaklatást az érzelmi intelligenciával kapcsolatos magyarázatok segítségével próbálták megérteni. Az érzelmi intelligencia Salovey és Mayer (1990) definíciója szerint „az érzelmi információ észlelésének, kifejezésének, felhasználásának és irányításának azon képessége, amely elősegíti a személy fejlődését”. Az ő modelljük egy képesség-alapú modell, amely az érzelmi intelligencia kognitív komponenseire helyezi a hangsúlyt. Eszerint a következő képességek tartoznak az EQ-hoz: az érzelmek észlelése és kifejezése, az érzelmek integrálásának képessége, az érzelmek megértésének, és az érzelmi tudás alkalmazásának képessége, az érzelmek szabályozásának képessége. Oláh Attila (2005) szerint az érzelmi intelligenciát a következő képességek alkotják: az érzelmek felismerése, megkülönböztetése és tudatosítása, a saját érzelmi állapotok és megnyilvánulások szabályozása, a másoktól jövő érzelmi jelzések detektálása, és mások érzelmi viselkedésbeli megnyilvánulásainak kezelésére való képesség (Nagy, 2010).

Egy másik elméletcsoport szerint az érzelmi intelligencia mentális képességek, személyiségjellemzők, motivációs faktorok, társas kompetenciák együtteseként értelmezhető. Az elméletalkotók közül kiemelkedik Bar-On, aki szerint „az érzelmi intelligencia azon érzelmi, személyes és társas kompetenciák valamint készségek együttese, amelyek hozzájárulnak ahhoz, hogy az egyén eredményesen küzdjön meg környezeté követelményeivel”. Szerinte öt alkotóeleme van az érzelmi intelligenciának: intraperszonális EQ, interperszonális EQ, alkalmazkodó EQ, stresszkezelő EQ és az általános hangulati EQ. (Nagy, 2010) Goleman elmélete szerint az EQ összetevői az önismeret, önuralom, kitartás, empátia, társas kapcsolatokban való jártasság. (Nagy, 2010)

Az EQ hozzájárul a pozitív kapcsolatokhoz, szociális sikerességhez, segít mások érzelmeinek felismerésében, viselkedésük magyarázatában. Ettől lesznek támogató szociális kapcsolataink, barátaink, az érzelmi intelligencia segítségével veszünk részt a szociális interakciókban, a társas környezetben (Barlow, Qualter, Stylianou, 2010).

AZ ÉRZELMI INTELLIGENCIA ÉS A KORTÁRS BÁNTALMAZÁS. A ZAKLATÓVÁ/ÁLDOZATTÁ VÁLÁSRA HATÁSSAL LÉVŐ TOVÁBBI RIZIKÓFAKTOROK

Mavroveli, Sánchez és Ruiz (2011) az önbeszámoló alapján felmért zaklatásba való bevonódás és az érzelmi intelligencia között negatív összefüggést találtak. Ugyanerre az eredményre jutott Kokkinos és Kipritsi (2012) amikor az indirekt és a direkt zaklatás esetén is negatív kapcsolatot találtak az érzelmi intelligenciával. Egy ausztráliai vizsgálat során Lomas, Stough, Hansen és Downey (2012) arra a következtetésre jutottak, hogy zaklatás esetén, ha a zaklató képtelen megérteni mások érzelmeit, nem érti tetteinek következményeit sem, így ez lehet a zaklatás és az EQ közötti negatív kapcsolat mögött (Baroncelli és Ciucci, 2014).

A fiatalok azért használhatják a technológiai eszközöket, hogy ne érezzék magukat egyedül, csökkentsék a magányosság érzését azáltal, hogy az internet segítségével kommunikálnak másokkal (Sahin, 2012). A cybertérben megjelenő zaklató viselkedés és a magányosság között nem találtak a kutatások során szignifikáns kapcsolatot, csak az áldozatok esetén. A Magányosság Skálán elért magas pontszám és az interneten áldozattá válás között találtak a korábbi vizsgálatok során szignifikáns kapcsolatot (Patchin és Hinduja, 2008; Ybarra, 2004 id. Sahin, 2012). Az áldozatok boldogtalanok, és nehezen alkalmazkodnak, ezért lehet szoros kapcsolat az áldozattá válás és a magányosság között. Arra használják a magányosságra hajlamosak a mobilt és az internetet, hogy elzárkózzanak a körülöttük lévő szociális környezettől, a magányos áldozatoknak rossz tapasztalataik vannak a kortársaikkal. Ezáltal a magányosság és a megnövekedett internethasználat megteremti a teret az internetes zaklatásnak (Sahin, 2012).

A MACHIAVELLIZMUS ÉS AZ ÉRZELMI INTELLIGENCIA KAPCSOLATA

A korábbi kutatásokat összefoglalva azt mondhatjuk, hogy a machiavellizmus negatívan korrelál az érzelmi intelligenciával, az EQ pedig negatívan korrelál a magányossággal (Saklofske, Austin és Minski, 2003; Slaski és Cartwright, 2002 id. Austin, Farelly, Black és Moore, 2007). A machiavellizmus negatív kapcsolatban van azzal, hogy valaki képes mások érzelmeit olvasni, valamint pozitívan korrelál az alexitímiával, vagyis a machiavelliánus stratégiát folytatók nem képesek mások érzelmi állapotait helyesen észlelni, sem átérezni (Simon, Francis és Lombardo, 1990; Wastell és Booth, 2003 id. Austin et al., 2007). A machiavellizmus vonás negatív korrelációja az interperszonális EQ-val, azt jelenti, hogy nem sikeresek az interperszonális kapcsolataikban, illetve hiányzik belőlük a szociális közeghez való alkalmazkodás képessége (Austin et al., 2007).

Miközben más kutatások azt állítják, hogy a machiavelliánus stratégia részeként az érzelmi intelligenciát használják, mint mások manipulálásának eszközét (Carr, 2000; Paál és Bereczkei, 2007 id. Barlow, Qualter, Stylianou, 2010).

ELSŐ VIZSGÁLAT: ÁLDOZATTÁ/ZAKLATÓVÁ VÁLÁS A MACHIAVELLIZMUS, ÉRZELMI INTELLIGENCIA ÉS A MAGÁNYOSSÁG TÜKRÉBEN

Az első kutatásomban arra voltam kíváncsi, hogy a machiavellizmus, az érzelmi intelligencia és a magányosság hogyan befolyásolják azt, hogy ki válik az internetes zaklatás áldozatává illetve kiből lesz az interneten zaklató.

Hipotézis 1: Első hipotézisem szerint a magányosabb, alacsonyabb érzelmi intelligenciával rendelkező diákokból válik az interneten zaklató. Ha a diák magányos és emellett magas az érzelmi intelligenciája, feltételezésem szerint ebben az esetben inkább a internetes zaklatás áldozatává válik (Mavroveli, Sánchez és Ruiz, 2011; Kokkinos és Kipritsi,

2012; Baroncelli és Ciucci, 2014; Patchin és Hinduja, 2008; Sahin, 2012).

Hipotézis 2: A magas machiavellizmus értékkel rendelkező diákokból válhatnak az interneten zaklatókká emellé alacsonyabb érzelmi intelligenciával rendelkeznek (Baughman, 2012; Sutton és Keogh, 2000; Andreou 2004; Austin et al., 2007; Saklofske, Austin és Minski, 2003).

Hipotézis 3: Aki az interneten bántalmaz másokat, önmaga is nagyobb valószínűséggel válik az internetes zaklatás áldozatává (Slonje et al., 2013; Cetin et al., 2011; Kwan és Skoric, 2013; Casas, Del Rey és Ortega-Ruiz, 2013).

MÓDSZEREK

RÉSZTVEŐK

A kutatásban való részvétel előzetes kritériuma az volt, hogy a gyerekek 7-8.-as vagy 9-10.-es tanulók legyenek. Az nem volt kizáró tényező, hogy milyen fajta iskolában tanulnak. A tesztet 93 gimnazista diákkal vettem fel, 28 fiúval és 65 lánnyal, akik 12-16 évesek voltak, az átlagéletkoruk 14, 57 év (SD= 0, 78) volt.

ESZKÖZÖK

A diákoknak egy kérdőívcsomagot kellett kitölteni, aminek az elején általános kérdésekből álló részt tartalmazott, ahol meg kellett adniuk a nemüket, korukat, lakóhelyüket, tanulmányi átlagukat, a matematika, magyar, történelem és fizika félévi osztályzataikat, szülei iskolai végzettségét, majd néhány internet használatra vonatkozó kérdést kellett kitölteniük, hogy melyik közösségi oldalt milyen gyakran látogatják, és hogy hétköznap illetve hétvégén mennyi időt töltenek az internet használatával.

Ezután egy Kiddie Mach tesztet kellett kitölteniük, amit Christie és Geis dolgozott ki 1970-ben, 20 itemből áll és ezek négy faktorba rendeződnek:

- tisztességtelenség (19,6,18,7 és 4),
- manipuláció (1,3,15,12 és 5),
- bizalmatlanság (20,9 és 10),
- az emberi természetbe vetett hit hiánya (2,14,11,16 és 17).

A 2, 4, 6, 9, 10, 11, 14, 16, 17 és 19-es tételek nem Mach-okra vonatkoznak, így fordított tételek. Ötfokozatú skálán kellett megadniuk a válaszaikat, ahol 1=egyáltalán nem értek egyet, 2=inkább nem értek egyet, 3=semleges, 4=inkább egyetértek, 5=teljes mértékben egyetértek lehetőségek közül választhattak. A Cronbach-alfa értéke 0,675.

Majd a magányosságra vonatkozó kérdőívet töltötték ki, amit Asher állított össze eredetileg és már magyarra fordított formában elérhető volt az intézetben a Children's Loneliness Questionnaire (CLQ). A válaszokat ötfokozatú Likert-

skálán kellett megadni, ahol 1=mindig igaz rám, 2=általában igaz rám, 3=néha igaz rám, 4=nagyon ritkán igaz rám, 5=egyáltalán nem igaz rám. A tesztben a 2, 5, 7, 11, 13, 15, 19 és a 23 itemek töltőitemek voltak. A 3, 6, 9, 12, 14, 17, 18, 20, 21 és 24 itemek pedig fordítottak voltak. A Cronbach-alpha értéke 0,97.

Ki kellett tölteniük még a Nagy Henriett, Oláh Attila és G. Tóth Kinga által kifejlesztett Érzelmi intelligencia és szociális kompetencia feladatok a 10-15 évesek számára című EQ-tesztet, ahol a feladatokat, képeket projektor segítségével kivetítettem és a megoldó lapon pedig a helyes megoldásokat x-szel kellett jelölniük.

Végül a Cetin, Yaman, Peker által kifejlesztett internetes zaklatás kérdőívet kellett kitölteniük, ami kétszer 19 itemből állt, az eredeti angol tesztben volt három, a szexuális zaklatásra vonatkozó tétel is, de a fordításba már nem tettük bele ezeket az itemeket az iskola kérésére. A kérdőív alapvetően két tényezőt néz, egyrészt, hogy a kitöltő áldozat vagy agresszor, illetve a bántalmazás típusát. A válaszaikat ötfokozatú skálán kellett megadniuk, ahol 1=soha, 2=ritkán, 3=alkalmanként, 4=gyakran, 5=mindig. Az itemek négy faktorba rendeződtek:

- a netes hamisítás faktorba tartozott a 13-15 és 19-22 itemek,
- a netes verbális zaklatás kategóriába tartozott az első hét item,
- a személyazonosság elrejtésére pedig a 8-12. itemek vonatkoztak

A Cyberbully Kérdőív esetén a Cronbach-alfa 0,599, míg a Cybervictim Kérdőív esetén 0,854.

A VIZSGÁLAT MENETE

Mielőtt a kérdőívek kitöltésére került volna a sor, felvettem a kapcsolatot az igazgatóval, aki a kutatás kritériumainak megfelelő osztályokhoz irányított. A diákok között kiosztásra kerültek a szülői beleegyező nyilatkozatok, majd akiknek a szülei beleegyeztek a kutatásba, a diákok maguk is kitöltöttek egy beleegyező nyilatkozatot, csak ezután kerülhetett sor a tesztek kitöltésére az osztályfőnöki óra keretein belül.

EREDMÉNYEK

Az összegyűjtött adatok elemzéséhez az IBM SPSS Statistics 20-as verzióját használtam. A statisztikai elemzés lefuttatása előtt a fordított tételek a Kiddie Mach és a Magányosság Kérdőív esetén a program segítségével megfordításra kerültek.

A MACHIAVELLIZMUS KAPCSOLATA AZ INTERNETES ZAKLATÁSSAL

A változókkal először Pearson-féle korreláció került elvégzésre, aminek eredményeit a következő táblázatok fogják összefoglalni. Ezek közül a legfontosabb eredmények, hogy a machiavellizmus pozitív kapcsolatot mutat a verbális internetes zaklatással ($r=0,469$, $p<0,05$), a hamisítással ($r=0,364$, $p<0,05$), valamint a teljes Cyberbully Kérdőívvel ($r=0,384$, $p<0,05$), vagyis a machiavelliánus stratégiát folytatók bántalmazóként vonódnak be az internetes zaklatásba. Negatív irányú a kapcsolat a machiavellizmus és az érzelmi intelligencia között ($r= -0,202$, $p<0,05$), továbbá pozitív kapcsolat van a machiavellizmus és a verbális internetes zaklatásban áldozattá válás között ($r=0,235$, $p<0,05$). Ebből látható, hogy a magas machiavellizmus pontszámmal rendelkezők a verbális internetes zaklatásnak áldozatul esnek, valamint nem rendelkeznek magas érzelmi intelligenciával (lásd 1. táblázat).

	Félévi átlag	Internet hétköznap	Internet hétvégén	Verbális internetes zaklatás	Hamisítás	Verbális zaklatás áldozata	Cyberbully	EQ
MACH	-0,278**	0,265**	0,228**	0,469**	0,364**	0,235**	0,384**	-0,202*

1. táblázat: Pearson-féle korreláció szignifikáns eredményei a Kiddie Mach kérdőív esetén (**: $p<0,05$; *: $p<0,1$).

AZ INTERNETHASZNÁLAT, AZ ÉRZELMI INTELLIGENCIA, AZ ÁLDOZATTÁ/ZAKLATÓVÁ VÁLÁS KÖZÖTTI KAPCSOLATOK

Az érzelmi intelligencia és a félévi átlag között pozitív irányú kapcsolat van, $r=0,318$, $p<0,05$. A Google+ és a netes verbális zaklatás között pozitív kapcsolat van, $r=0,207$, $p<0,05$ és a Twitter is pozitívan korrelál a verbális netes zaklatással: $r=0,242$, $p<0,05$, ezek szerint a diákok a Google+-t és a Twitter-t használják az internetes zaklatás színteréül.

A cyberbully és a hétköznapi internethasználat között pozitív irányú kapcsolatot találtam, $r=0,232$, $p<0,05$; ill. a cybervictim és a hétköznapi internethasználat közötti kapcsolat is pozitív, $r=0,259$, $p<0,05$, vagyis a zaklatók inkább hétköznap, míg az áldozatok inkább hétvégén interneteznek.

AZ ÉRZELMI INTELLIGENCIA ÉS AZ INTERNETES ZAKLATÁS, VALAMINT CYBERVICTIM**FAKTOROK KÖZÖTTI KAPCSOLAT**

A második táblázatban összefoglalt eredmények közül a legfontosabb, hogy az érzelmi intelligencia és a verbális zaklatás között negatív irányú a kapcsolat ($r=-0,220$, $p<0,05$), valamint a verbális zaklatás áldozatává válók és az érzelmi intelligencia is negatív összefüggést mutatnak ($r=-0,225$, $p<0,05$). Továbbá a hamisítással is negatív kapcsolatban van az EQ ($r=-0,278$, $p<0,05$), a zaklatók és az érzelmi intelligencia közötti kapcsolat szintén negatív ($r=-0,228$, $p<0,05$) (lásd 2. táblázat).

	Félévi átlag	EQ	Személyazonos- ság elrejtése	Hamisítás	Verbális zaklatás áldozata	Szem.azonosság elrejtésének áldozata	Netes hamisítás áldozata
Verbális zaklatás	-0,259	-0,220	0,047	0,573	0,388	0,301	0,388
Szem.azonosság elrejtése	0,010	0,051			0,245		
Hamisítás	-0,168	-0,278	0,093			0,243	0,415
Verbális zaklatás áldozata	-0,194	-0,225	0,245	0,300		0,651	0,690
Szem.azonosság elrejtésének áldozata	-0,148	-0,073	0,375	0,243	0,651		0,66
Hamisítás áldozata	-0,245	-0,192	0,290	0,415	0,690	0,662	
Cyberbully	-0,206	-0,228	0,444	0,820	0,437	0,422	0,504
Cybervictim	-0,223	-0,195	0,326	0,369	0,905	0,832	0,901

2. táblázat: Pearson-féle korreláció eredményeit bemutató táblázat. (A szignifikáns értékek kerültek kiemelésre)

AZ INTERNETEN ÁLDOZATTÁ VÁLÁST BEFOLYÁSOLÓ VÁLTOZÓK

Lineáris regresszió analízis arra vonatkozóan, hogy az áldozattá válást mely tényezők befolyásolják a következő változók közül: a szülők iskolai végzettsége, a félévi átlag, az érzelmi intelligencia, a machiavellizmus, a magányosság és az internetes zaklatás három faktora: a netes verbális zaklatás, a személyazonosság elrejtése és a netes hamisítás. A vizsgált változók közül a Stepwise módszer segítségével végül három változó maradt benne a regressziós modellben, amelyek a leginkább hatással vannak az áldozattá válásra: hétfélig internethasználat, netes verbális zaklatás és a személyazonosság elrejtése: $F(3,75)=10,797$, $p<0,05$.

AZ INTERNETEN ZAKLATÓVÁ VÁLÁST BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

A második lineáris regresszió analízis segítségével a zaklatóvá válást befolyásoló változókat kerestük a szülők iskolai végzettsége, az internethasználat hétfélig/hétköznap, félévi átlag, Cybervictim Kérdőív összpontszáma, a machiavellizmus, magányosság, érzelmi intelligencia közül. A Stepwise módszer eredménye szerint a machiavellizmus és az interneten áldozattá válás (Cybervictim Kérdőív összpontszáma) befolyásolják a leginkább a zaklatóvá válást: $F(2,75)=20,072$, $p<0,05$.

AZ ALACSONY, KÖZEPES ÉS MAGAS MACHIAVELLIZMUS PONTSZÁMMAL RENDELKEZŐK KÖZÖTTI KÜLÖNBÉSÉG AZ INTERNETES ZAKLATÁSBA VALÓ BEVONÓDÁS, MAGÁNYOSSÁG, ÉRZELMI INTELLIGENCIA TEKINTETÉBEN

A Mach csoportokon lefuttatott leíró statisztika megmutatta, hogy a kérdőíven elért átlagpontszám 52 pont volt, a szórás 8 pont, így a magasabb értékű

machiavellizmus csoportot 60 ponttól definiáltuk, az alacsony machiavellizmus csoportot pedig 44 ponttól. Az így kialakult három machiavellizmus csoporton egy többszemponos független mintás varianciaanalízis került lefuttatásra post hoc Bonferroni elemzéssel kiegészítve. A csoportok között szignifikáns eltérés van az internetes zaklatás verbális zaklatás és netes hamisítás, a cyberbully összesített eredményeinek tekintetében. Az eredményeket a 3. táblázat foglalja össze.

A vizsgált változók:	df	F	p
Félévi átlag	2, 91	2,495	0,088
EQ	2, 92	2,111	0,127
Verbális zaklatás	2, 92	6,297	0,003
Személyazonosság elrejtése	2, 90	0,235	0,791
Hamisítás	2, 91	4,660	0,012
Verbális zaklatás áldozata	2, 92	0,175	0,840
Szem.azonosság elrejtésének áldozata	2, 91	0,490	0,614
Hamisítás áldozata	2, 92	1,453	0,239
Cyberbully	2, 89	4,797	0,011
Cybervictim	2, 91	0,328	0,721
Magányosság	2, 89	2,669	0,075

3. táblázat: A magas, közepes és alacsony machiavellizmus csoportok közötti különbségeket vizsgáló többszemponos független varianciaanalízis eredményei. (A szignifikáns értékek kiemelésre kerültek.)

A post hoc elemzés eredményeiben a verbális zaklatóvá válás tekintetében volt szignifikáns eltérés az alacsony és magas, ill. a középértékes és magas machiavellizmus pontszámmal rendelkezők között, ugyanez az eredmény az összesített cyberbully esetén is. A neten hamisító cyberbully faktor tekintetében az alacsony és magas machiavellizmus pontszámmal rendelkezők között talált szignifikáns eltérést a program és közel szignifikáns az eltérés a magas és középértékkel machiavellisták között is. Nincs a különböző csoportok között szignifikáns eltérés a félévi átlag, az érzelmi intelligencia, a Cyberbullying Kérdőív személyazonosságát elrejtő zaklatás tekintetében. Az áldozattá válás három faktorában és a magányosságban sem talált a post hoc elemzés szignifikáns különbséget.

MEGVITATÁS

Az első hipotézisben megfogalmazott állítást, miszerint az alacsonyabb érzelmi intelligenciával rendelkező, magányosabb diák az interneten abuzív viselkedést mutat, részben igaznak bizonyult. Ugyanis a kutatás eredményeiből látható, hogy az alacsonyabb érzelmi intelligenciával rendelkező diákok bántalmazóként viselkednek az interneten. Az eredmények alapján a verbális internetes zaklatásba és az internetes hamisításba vonódnak be zaklatóként. Ez konzisztens más kutatásokkal is, ahol ugyanezt az eredményt kapták. Az internetes zaklatás

esetén nincs szükségük a képesség alapú érzelmi intelligenciára, mivel nem kell olvasniuk az áldozat reakcióját, nem is látják azt. Sokkal fontosabb a vonás jellegű érzelmi intelligencia számukra, amivel anticipálni tudják ezt a reakciót (Baroncelli és Ciucci, 2014).

A verbális zaklatás áldozatai is alacsonyabb érzelmi intelligenciával rendelkeznek. Ez alapján nem igazolódott a hipotézisem, hogy a magasabb érzelmi intelligenciával rendelkezők válhatnak áldozattá. Ez nyilvánvaló is lehetett volna a kutatás megkezdésekor, hiszen a magasabb érzelmi intelligenciával rendelkezőknek nincs problémájuk a társas közegben való részvétellel. Az alacsonyabb érzelmi intelligenciával rendelkező diákok nem tudnak részt venni az osztálykommunikációban, nem érzékelik, mások hogyan vélekednek róluk, ha társaik negatívan reagálnak a közeledésükre vagy megnyilvánulásaikra, ezért társaik kinézhetik maguknak az offline közegben és online pedig bántalmazhatják őket (Sahin, 2012). A magasabb érzelmi intelligenciával rendelkező diák, ha magányosabb, inkább a különc kategóriába tartozhat, akit társai nem bántanak (Dambach, 2001).

Azt a hipotézisemet, miszerint a magasabb machiavellizmus pontszámmal rendelkezők válnak az interneten zaklatóvá, az eredmények alátámasztják. A verbális zaklatásban és internetes hamisításban (fényképek, videók hamisítása, feltöltése) vesznek részt és nem rejtik el személyazonosságukat az internetes zaklatás során. A magas machiavellizmus pontszámmal rendelkezők a korábbi vizsgálatokban is a szociális körök, dominanciájuk növelésére használták a közösségi oldalakat, valamint a szociális kapcsolataik manipulálására, mások kihasználására (Abell és Brewer, 2014). Andreou is pozitív kapcsolatot talált korábban a magasabb machiavellizmus pontszámmal rendelkező gyerek és a zaklató viselkedés között. Korábbi vizsgálatokban is arra a következtetésre jutottak, hogy a magas machiavellizmus pontszámmal rendelkezők azért lehetnek érdekeltek az internetes zaklatásban, mivel itt kiélhetik a manipulatív tendenciáikat, kijátszhatnak egymás ellen másokat, mivel az internetes zaklatás kapcsolati agresszió alapul inkább (Andreou, 2004; Baughman, Dearing, Giammarco s Vernon, 2012; Kerig és Stellwagen, 2010). Az internetes zaklatás esetében is erről lehet szó, mivel nem rejtik el személyazonosságukat, így róluk nyilvánvaló, hogy az interneten abuzív tevékenységet folytatnak. Ezzel a tevékenységgel az offline kapcsolataikban való sikerességüket, dominanciájukat növelhetik és használhatják ki az előnyöket, amiket mások manipulálásával használhatnak offline státuszuk emelésére.

Akik a neten verbálisan zaklatnak, a hamisítás terén is tevékenykednek és maguk is nagyobb valószínűséggel válnak áldozattá az eredmények alapján.

A harmadik hipotézis is teljesült, miszerint a netes zaklatók gyakran maguk is áldozatok és akár fordítva is történhet, az áldozatok vághatnak vissza bántalmazó viselkedés segítségével. Korábbi kutatásokban is eredményül született, hogy az internetes zaklatás esetén gyakori az a jelenség, hogy a bántalmazó és áldozat szerepe nem választható el (Baroncelli és Ciucci, 2014; Cetin et al., 2011; Slonje et al., 2013).

A magányosság nincs hatással az áldozattá, illetve zaklatóvá válásra. A hipotéziseim magányosságra vonatkozó feltételezései tehát nem igazolódtak az eredmények alapján.

A diákok által látogatott oldalak nem befolyásolták különösebben, milyen területen válnak zaklatóvá vagy áldozattá. A vizsgált osztályokban a Google+ és a Twitter bizonyultak a verbális zaklatás színhelyének, de ez az eredmény lehetséges, hogy más osztályokban más közösségi oldalon történik. Az is lehetséges, hogy a diákok azért itt viselkednek abuzív módon, mivel ezeken az oldalakon könnyebb talán névtelenül maradni és kevésbé ismertek. Viszont a többi vizsgált oldallal (Facebook, Tumblr, MySpace) nem volt szignifikáns kapcsolatban egyik faktor sem.

A cybertérben zaklató viselkedés megjelenését tehát az eredmények alapján a magas machiavellizmus pontszám és alacsony érzelmi intelligencia és az áldozattá válás predikálják. Az áldozattá válást pedig, ha valaki korábban maga verbálisan zaklató módon viselkedett, illetve elrejtette személyazonosságát. Az alacsony érzelmi intelligencia pedig mind a verbális zaklatókra, mind a verbális zaklatás áldozataira jellemző volt.

A vizsgálat hátránya, hogy minden változót kérdőívekkel vizsgáltam, amik nem mutatják a résztvevők tényleges reakcióit, mivel nagyon statikusak és csak merev válaszlehetőségeket tesznek lehetővé a kérdőívek. Az internetes zaklatás esetén megfelelőbb lenne tényleges szituációkkal is felmérni a reakciókat a különböző internetes zaklatás események hatására. Az előzőekben bemutatott kutatásomból kiindulva folytattam ezért a kutatást újfajta módszertannal, ami magában foglalt internetes zaklatás szituációkat is, hogy ne csak kérdőívekkel vizsgáljam az internetes zaklatást, hanem életszerűbb helyzetekben is. Nem találtam olyan korábbi kutatást, amelyben konkrét, szimulált események segítségével vizsgálták volna az internetes zaklatást, csak önbeszámolós, interjú, ill. kérdőíves kutatásokra volt példa. Ezért a második kutatás a módszertana miatt kiemelkedő fontosságú, mivel konkrét szituációkkal vizsgáltam az internetes zaklatás és a machiavellizmus kapcsolatát az első kutatást folytatva.

MÁSODIK VIZSGÁLAT: AZ INTERNETES ZAKLATÁS ÉS A MACHIAVELLIZMUS KAPCSOLATA A FACEBOOK-ON MEGJELENŐ VISELKEDÉS TÜKRÉBEN

A második vizsgálatomban a Facebook-on megjelenő viselkedés és a machiavellizmus kapcsolatát vizsgáltam. Kíváncsi voltam arra, milyen stratégiákat választanak a serdülők, ha kapcsolatba kerülnek az internetes zaklatással, ha mások megalázását, zaklatását tapasztalják, milyen szerepeket vesznek fel, hogyan reagálnak a zaklatás megjelenésére és ezek a stratégiák vajon milyen kapcsolatban lesznek a machiavellizmussal.

Hipotézis 1: A Kiddie Mach-ban magas pontszámot elérő diákok, magas pontszámot érnek el a Cyberbully Kérdőívben is és a Facebook-on megjelenő eseményekre is zaklatóként reagálnak, a bántó posztokat like-olják, sértő hozzászólásokat fűznek a posztokhoz (Baughman, 2012; Sutton

és Keogh, 2000; Andreou 2004; Austin et al., 2007; Saklofske, Austin és Minski, 2003).

Hipotézis 2: A magas machiavellizmus pontszámmal rendelkező bántalmazók a tevékenységüket proszociális tevékenységgel fogják leplezni, hogy jobb színben tüntessék fel magukat a szociális közegükben, elrejtsek a valódi tevékenységüket, vagyis jelentkezni fognak az áldozatok segítségére a proszociális feladatok során (Li, 2007; Abell és Brewer, 2014).

Hipotézis 3: Ha a zaklatóként bevonódó személy vagy machiavelliánus stratégiát folytató személy jelentkezik segíteni az áldozatnak a proszociális feladat során, inkább nyíltan, nyilvánosan teszi, hogy ezzel növelje a népszerűségét a csoportban.

MÓDSZEREK

RÉSZTVEVŐK

A kutatáshoz előzetesen 10-11.-es középiskolás diákokat kerestem, az iskola típusára vonatkozóan nem voltak előzetes kikötések. A tesztet 73 gimnazista diák töltötte ki, kettő 10.-es osztály és egy 11.-es osztály, majd 54 kollégista tanuló is részt vett a kutatásban, így a résztvevők száma 127-re növekedett, közülük 41 fiú és 86 lány volt, 14-18 éves korig, átlagéletkoruk 15, 84 év (SD=0,84) volt.

ESZKÖZÖK

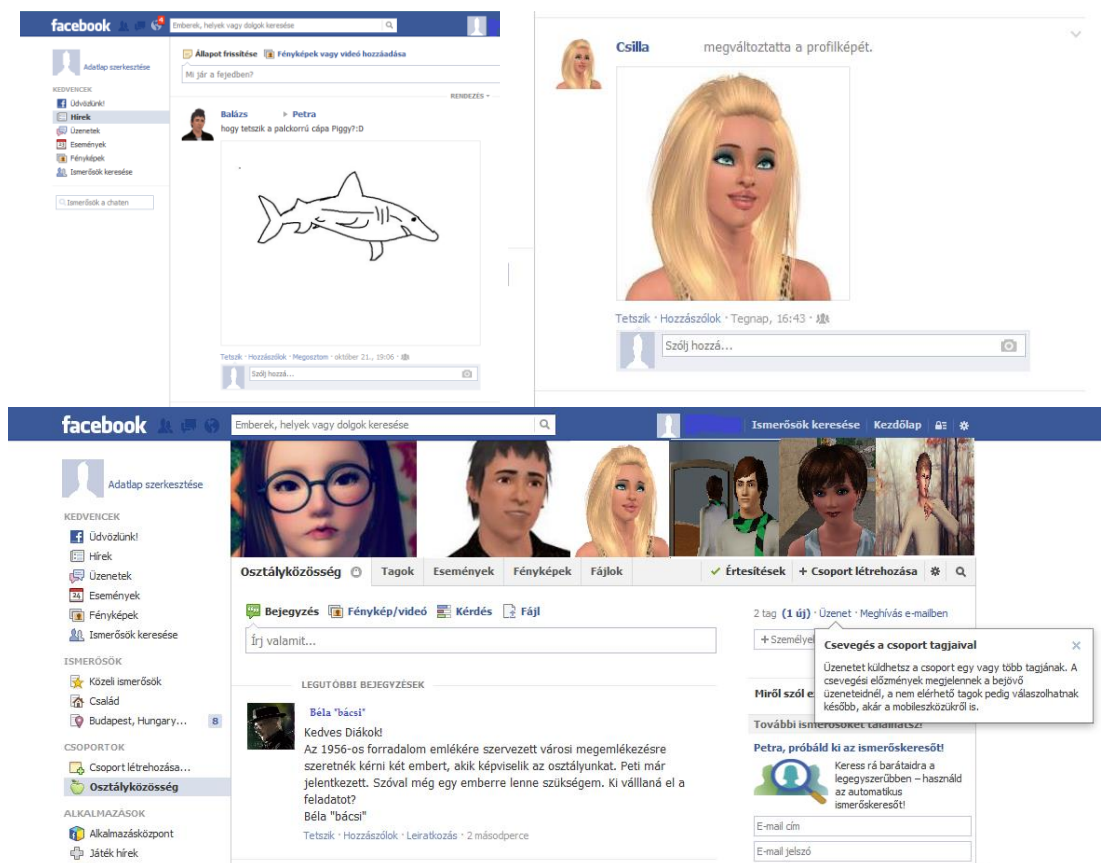
A kérdőívet a Google Drive segítségével online formában állítottam össze. Először Facebook-os felületen szimulált helyzetekben kell kiválasztaniuk, mit tennének az adott helyzetekben. Kilenc kisebb helyzetben kell döntést hozniuk. Kettő feladat vonatkozott a lány áldozat ellen elkövetett online zaklatásra, kettő feladat a fiú áldozat ellen elkövetettre, egy-egy helyzetben lehetett segítséget nyújtani az áldozatoknak, szerepelt még három 'feltöltött' kép, amikre szintén reagálni kellett. A proszociális feladatoknál döntenie kellett, hogy segítene-e vagy nem, ha pedig segítene, nyíltan (kommentben) vagy rejtetten (privát üzenetben) tenné. A többi esetben három választásuk volt: like-olhattak, megoszthattak vagy hozzászólhattak a feltűnő eseményekhez.

Ezután egy Kiddie Mach tesztet kellett kitölteniük, amelyet már az előző kutatásban bemutattam. Végül a Cetin, Yaman, Peker által kifejlesztett Cyberbullying Kérdőívet kellett kitölteniük. Ezt a kérdőívet szintén leírtam már a korábbi vizsgálat esetén.

A VISZGÁLATI ELJÁRÁS

A módszer megalkotásához először kutatómunkát végeztem, különböző internetes zaklatással kapcsolatos online fórumokat olvastam, hogy ötleteket merítsek a Facebook-os szituációk megalkotásához. A Google segítségével gyűjtöttem képeket (a Sims nevű játék karaktereiről), ezek a képek személyesítették meg a későbbiekben a szereplőket. A kerettörténet egy osztályközösség, ahol van két áldozat (Petra és Peti), zaklatók (Balázs és Csilla) és két védelmező (Tomi és Réka). Mindkét áldozathoz három történet tartozik. Petra első történeténél nem látnak a kitöltők zaklató kommentet (lásd 1. ábra), szabadon dönthetik el, hogyan reagálnak az esetre (like, megosztás vagy komment), a második esetben valaki feltöri a profilját és kiír valamit helyette, itt már zaklató és védelmező hozzászólásokat is lát (egyenlő arányban) a kitöltő és ugyanúgy három választás áll rendelkezésére (like, megosztás, komment), a harmadik történetnél proszociális viselkedésre van lehetőség, itt el kell döntenie, segítene-e az áldozatnak, ha igen, akkor nyíltan vagy rejtetten (lásd 1. ábra). Peti esetén ugyanígy épülnek fel a történetek. Először egy komment nélküli zaklatás eseténél kell döntenie (like, megosztás, komment), majd egy feltört fiók esetén, ahol szintén vannak zaklató és védelmező kommentek is (egyenlő arányban) és szintén van egy segítségi lehetőség. A különböző esetek közé beszúrtam három képet, egyet az áldozatról (Petráról), egyet az egyik zaklatóról (Csilláról) és egyet az egyik védelmezőről (Tomiról) (lásd 1. ábra). A kitöltőknek itt is három választásuk volt: like-olhatták, megoszthatták vagy hozzászólhattak a képhez. A képeket minden második esemény után szúrtam be. A szimuláció során a Cyberbullying Kérdőívben megjelenő kategóriák mind helyet kapnak: hamisítás, feltört fiók, verbális zaklatás.

A Google kérdőív létrehozása után felvettem a kapcsolatot telefonon a gimnázium igazgatónőjével, aki beleegyezett a kérdőív kitöltésébe, miután az osztályfőnökök is beleegyeztek, a diákok szülei és maguk a diákok is kitöltötték a beleegyező nyilatkozatokat és ezután az informatika órák keretében lezajlott a kérdőívfelvétel.

1. ábra: Példák a szituációkra: egy verbális internetes zaklatásra hozzászólás nélkül (bal felső kép), az egyik zaklató képfeltöltésére (jobb felső kép) és az egyik proszociális segítségnyújtást lehetővé tevő szituációra.

ELEMZÉSI ELJÁRÁSOK

A szituációk során a 4 bántalmazó feladat like-olása esetén, ha volt like: 1 pont, ha nem volt like, 0 pont. A szituációk során, ha volt megosztás: 1 pont, ha nem volt megosztás: 0 pont. Ha volt komment: 1 pont, ha nem volt komment 0 pont.

Ezután a bántalmazó komment esetén 1-3 terjedő skálán pontoztam a hozzászólás zaklató erősségét: 1-est kapott, ha csak egyetértését fejezte ki a zaklatóval, 3-ast adtam, ha ő maga is hozzátett valamit: „kfc-be is mész? :D” (Ez egy példa a lány áldozat esetén feltört Facebook-fiók szituációra való reakcióhoz.) vagy a fiú áldozat feltört közösségi fiókja esetén volt ez egy bántalmazó reakció, ami a zaklatóval való egyetértést fejezi ki: „legalább őszinte:D:DD:D”. A védelmező komment esetén is 1-3-ig osztályoztam a hozzászólásokat, ahol az 1 volt, ha valaki csak kisebb pozitív hozzászólást fűzött hozzá a látott eseményhez: „Ez nem szép”; 3-as, ha segítészándékát fejezte ki az áldozatnak és egyszerre lépett fel a bántalmazóval szemben is: „Az élő példa a "menők" nagyszájúságának. Peti, semmi gond!”. Majd a semleges komment kategóriánál, amikor azt írták, hogy nem reagálnának vagy semleges számukra az esemény, ez esetben 1 pontot és 0-t, ha nem semleges jellegű volt a komment. A képfeltöltések esetén adott reakciókat is a fentieknek megfelelő szisztéma alapján kódoltuk.

A proszociális jelentkezésre vonatkozó feladatoknál 1 pontot adtunk, ha jelentkezett, 0 pontot, ha nem. Ha üzenetben jelentkezett volna, 1-essel kódoltuk, a kommentben való jelentkezést 2-essel.

A Facebook-os szituációk esetén megjelenő zaklató módon kommentelésből, bántó poszt megosztásából illetve like-olásából lett a későbbi Facebook zaklató változó, a Facebook-os szituációk során látott proszociális hozzászólásból, like-olásból (az áldozat képét kedvelte) és megosztásból lett a Facebook proszociális változó, keletkezett egy nem bevonódó változó (akik nem reagáltak semmit) és a jelentkezést is összegzésre került.

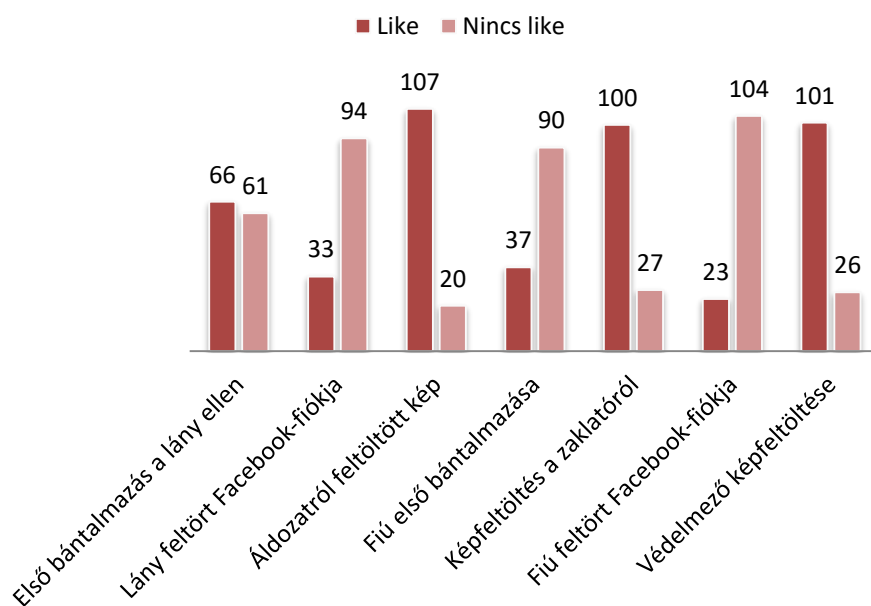
EREDMÉNYEK

Az összegyűjtött adatok elemzéséhez az IBM SPSS Statistics 20-as verzióját használtam. A statisztikai próbák lefuttatása előtt a Kiddie Mach fordított tételei megfordításra kerültek.

A SZITUÁCIÓKRA VONATKOZÓ LEÍRÓ STATISZTIKAI EREDMÉNYEK BEMUTATÁSA:

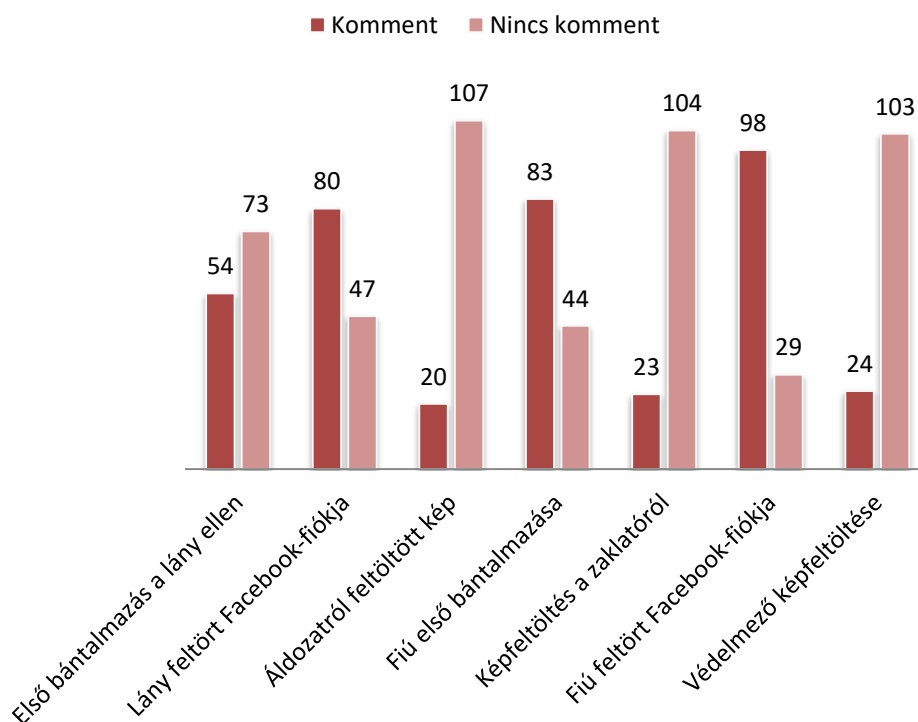
A fő eredmények a like-ok számában és a hozzászólásokban mutatkoztak meg, mivel a megosztás esetén jellemző volt, hogy ezt a lehetőséget inkább nem alkalmazták a résztvevők, mint stratégiát.

Az első zaklató feladatnál látható, hogy a like-ok és nem like-ok száma kiegyenlített, a feltöltött képeket többnyire inkább like-olták, míg az első utáni bántalmazó szituációkat inkább nem like-olták már a résztvevők (lásd 2. ábra).

2. ábra: A Like-ok számának alakulása

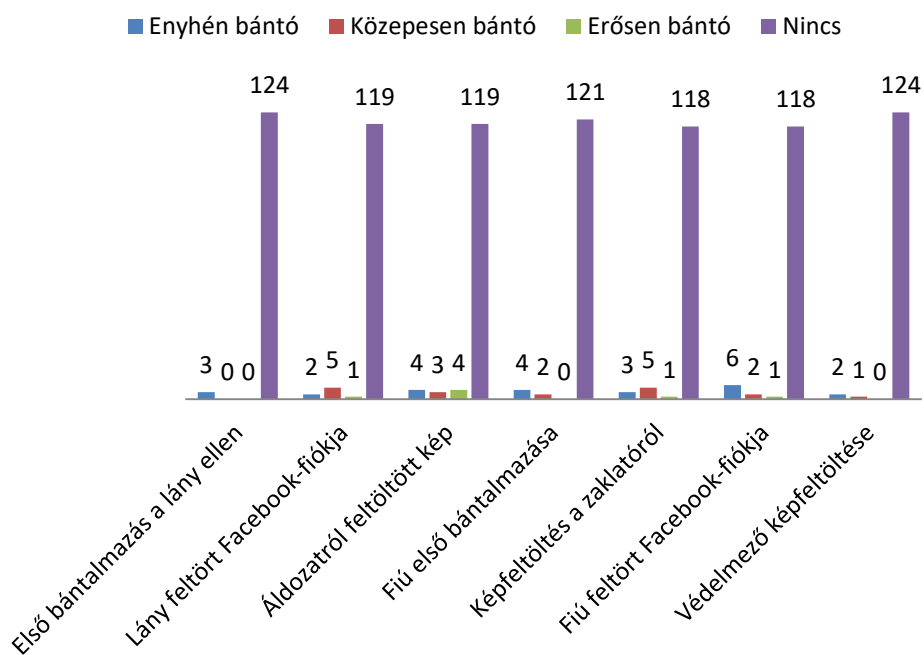
A hozzászólások alakulására vonatkozóan jellemző, hogy inkább nem szóltak hozzá a látott eseményekhez, a lány esetén a feltört Facebook-fiók váltott ki több reakciót, míg a fiú esetén a komment nélküli első bántalmazás (lásd 3. ábra).

3. ábra: A hozzászólások számának alakulása

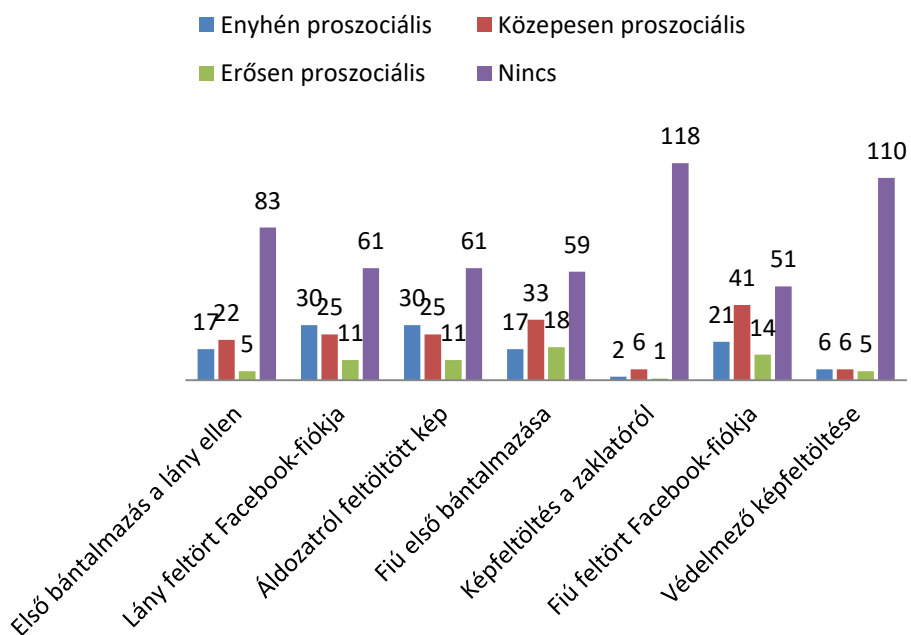
A szituációk esetén a résztvevők láthatóan nem reagáltak zaklató módon, se a lány, se a fiú esetén látott eseményeknél, sem pedig a feltöltött képeknél (lásd 4. ábra).

CYBERBULLYING ÉS MACHIAVELLIZMUS

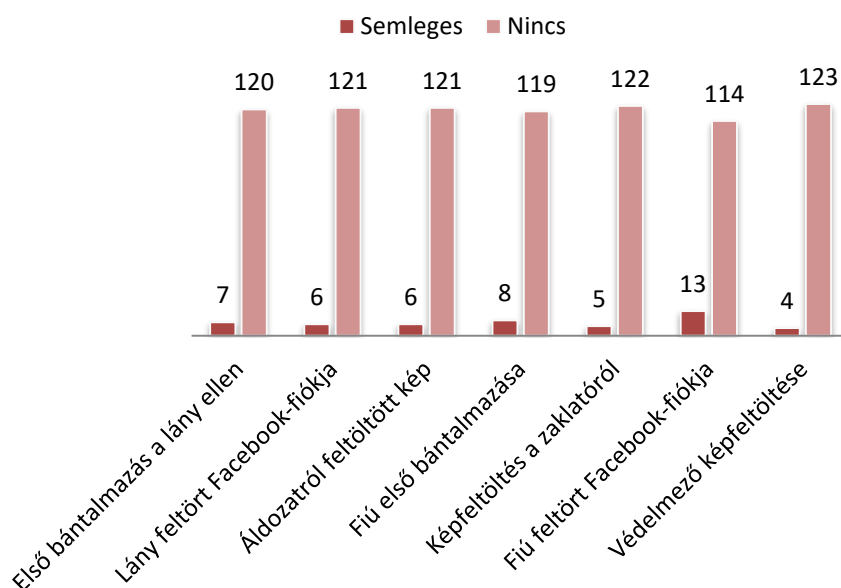
4. ábra: Bántó hozzászólások számának alakulása a szituációk során

A proszociális hozzászólásoknál már más a helyzet, bár továbbá is látható, hogy a résztvevők többsége inkább nem reagált verbálisan a látott szituációkra, de a proszociális hozzászólások megjelentek, valamint látható, hogy a zaklató képéhez, bár like-olták, de nem szóltak hozzá proszociálisan, míg az áldozatról feltöltött képhez inkább (lásd 5. ábra).

5. ábra: A proszociális hozzászólások számának alakulása a szituációk során

Az is látható, hogy kevesen reagáltak az események során semleges, vagyis inkább like-oltak, vagy megosztottak, de nem válaszolták azt, hogy nem tennének semmit (lásd 6. ábra).

6. ábra: A semleges kommentekszámának alakulása

A lányok és fiúk közötti különbségre vonatkozóan egy független mintás t-próba segítségével megnéztük, ki reagál a szituációk során inkább proszociálisan és ki reagál a két nem közül bántalmazó módon. Szignifikáns eltérés van a két nem között a bántalmazás tekintetében, $t = -5,615$, $p < 0,05$, a lányok alacsonyabb átlagpontszámot értek el (1,35 pont), mint a fiúk (3,26 pont). A proszociális reakcióban is szignifikáns eltérés van a nemek között, $t = 4,253$, $p < 0,05$, a lányok hajlamosabbak proszociálisan reagálni (átlagpontszámuk 7,48), mint a fiúk (átlagpontszámuk 4,8).

A szituációk során a zaklatóként reagálás 0-tól 11 pontig került pontozásra, az átlagérték 1,96 pont (Szórás értéke=2 pont), míg a proszociális reakcióban 0-tól 15 pontig volt a pontozás, itt az átlagosan elért pontszám 6,6 pont (Szórás értéke: 3,54 pont) volt.

A KÉRDŐÍVEK RELIABILITÁS VIZSGÁLATÁNAK EREDMÉNYEI

A Kiddie Mach reliabilitása van egyedül 0,8 alatt, ezért az eredményeket óvatosabban kell majd a későbbiekben értelmezni. A Cyberbullying Kérdőív mindkét változatának (áldozattá és zaklatóvá válásra vonatkozó változatok) reliabilitása 0,9 felett van (lásd 4. táblázat).

Kérdőív	Cronbach alfa értéke
Kiddie Mach	0,621
Cyberbully Kérdőív	0,961
Cybervictim Kérdőív	0,948

4. táblázat: A reliabilitás vizsgálat eredményeit bemutató táblázat.

A PROSZOCIÁLIS FELADATOK SORÁN TÖRTÉNŐ JELENTKEZÉSRE VONATKOZÓ ELEMZÉSEK

Többszemponyos független mintás varianciaanalízis: Az elemzés során arra voltam kíváncsi, mi befolyásolja a Kiddie Mach négy alfaktora: Emberi természetbe vetett hit hiánya, Manipuláció, Tisztességtelenség, Bizalmatlanság, a teljes Machiavellizmus pontszám, a Cybervictim Kérdőív összpontszáma, a Cyberbully Kérdőív összpontszáma, a feladatok során a Facebook zaklató, illetve a Facebook proszociális változók közül, hogy jelentkeznek-e segíteni a proszociális feladatokban a résztvevők. A jelentkező, ill. nem jelentkező résztvevők között egyedül a cyberbully faktorban volt szignifikáns eltérés: $F(1,126)=4,641$, $p<0,05$ (többen nem jelentkeztek).

Egy következő varianciaanalízis segítségével került elemzésre, hogy az első proszociális feladatban a jelentkezés módjában melyik változó alapján (a Kiddie Mach négy faktora: Emberi természetbe vetett hit hiánya, Manipuláció, Bizalmatlanság, Tisztességtelenség, az összesített Machiavellizmus pontszám, a Cybervictim Kérdőív összpontszáma, a Cyberbully Kérdőív összpontszáma, a Facebook bully viselkedés, illetve a Facebook proszociális viselkedés változók közül) van különbség a csoportok között. A jelentkezés módjában jelentkező különbséget szignifikánsan befolyásolja az áldozattá válás, a zaklatás, és a Facebook-os szituáció esetén mutatott zaklató, illetve proszociális viselkedés (lásd 5. táblázat).

	df	F	p
Machiavellizmus	2,126	1,871	0,158
Cybervictim	2,126	3,912	0,023
Cyberbully	2,126	4,891	0,009
Facebook zaklató viselkedés	2,126	3,954	0,022
Facebook proszociális viselkedés	2,126	4,072	0,019

5. táblázat: A varianciaanalízis eredményeit bemutató táblázat az első feladat válaszadási módjaira (komment vagy üzenet) vonatkozóan. (A szignifikáns értékek kerültek kiemelésre)

Az első feladat során 48 diák nem jelentkezett, 37 fő üzenetben, 42 fő kommentben jelentkezett. A Post Hoc tesztből látszik, hogy a cybervictim faktor esetén a nem jelentkezők és a kommentben jelentkezők között volt szignifikáns különbség (többen nem jelentkeztek segíteni), a cyberbully változó esetén a nem jelentkezők és a kommentben jelentkezők, valamint a nem jelentkezők és üzenetben jelentkezők között (többen nem jelentkeztek segíteni). A Facebook-os feladatok során megjelenő zaklató viselkedés változóban a nem jelentkezők és üzenetben jelentkezők között (többen nem jelentkeztek segíteni), míg a Facebook-on megjelenő proszociális viselkedés változó esetén a nem jelentkezők és a

kommentben jelentkezők között volt szignifikáns különbség (többen nem jelentkeztek segíteni).

A második proszociális feladat esetén is elvégzésre került az előzőhöz hasonlóan a varianciaanalízis ugyanazokkal a változókkal. A második feladat esetén csak a zaklatóvá válás befolyásolta szignifikánsan a jelentkezés módját [$F(2,126)=4,243, p<0,05$] (lásd 6. táblázat).

	df	F	p
Machiavellizmus	2,126	0,984	0,377
Cybervictim	2,126	1,840	0,163
Cyberbully	2,126	4,243	0,017
Facebook-os zaklató viselkedés	2,126	1,222	0,298
Facebook-os proszociális viselkedés	2,126	2,528	0,084

6. táblázat: A második feladat jelentkezési módjaira (komment vagy üzenet) vonatkozó varianciaanalízis eredményeit bemutató táblázat. (A szignifikáns értékek kerültek kiemelésre)

A második feladatban 61 fő nem jelentkezett, 28 fő üzenetben, 38 fő pedig kommentben jelentkezett. A Post Hoc teszt alapján a Cyberbully változó esetén a nem jelentkezők és a kommentben jelentkezők között van szignifikáns eltérés, többen nem jelentkeztek.

AZ ALACSONY, MAGAS ÉS KÖZEPES MACHIAVELLIZMUS PONTSZÁMMAL RENDELKEZŐK KÖZÖTTI KÜLÖNBSÉG A FACEBOOK-ON TÖRTÉNŐ ZAKLATÁSBAN

A machiavellizmus kérdőíven elért átlagpontszám 58 pont volt, a szórás értéke 8 pont, ez alapján három csoportot alkottunk a résztvevőkből. Az alacsony machiavellizmus csoportba kerültek az 50 pont alatti pontszámmal rendelkezők, a közepes machiavellizmus csoportba az 50 és 66 pont közöttiek, a 66 pont fölötti pontot szerző résztvevők pedig a magas machiavellizmus csoportba kerültek.

Ezután egy független mintás varianciaanalízissel megnéztem a különbséget a kialakított csoportok között a Facebook-os szituációk során adott reakciókban: like-olta, megosztotta, kommentálta a zaklató eseményt, vagy proszociálisan szólt hozzá, like-olt, osztott meg; az összesített zaklató, illetve proszociális Facebook-os reakciókban, az összesített Cyberbully Kérdőív pontszámában, az összesített Cybervictim pontszámában, a verbális internetes zaklatásban, személyazonosság elrejtésében, a hamisításban, a verbális internetes zaklatás áldozatává válásban, a személyazonosság elrejtésének áldozatává válásban és a hamisítás áldozatává válásban. A különböző (magas, közepes és alacsony) machiavellizmus csoportok között mindegyik változóban szignifikáns különbség látható (lásd 7. táblázat).

	df	F
Facebook-on proszociális reakció	2, 124	2, 789*
Bully like-olás	2, 124	6, 254**
Proszociális hozzászólás	2, 124	3, 139**
Proszociális megosztás	2, 124	3, 274**
Cyberbully	2, 124	5, 320**
Verbális internetes zaklatás	2, 124	3, 096**
Személyazonosság elrejtése	2, 124	5, 863**
Hamisítás	2, 124	5, 634**

7. táblázat: A varianciaanalízis eredményeit bemutató táblázat. (**:p<0,05; *:p<0,1)

A Bonferroni Post Hoc elemzés eredményeiből látható, hogy a magas machiavellizmus pontszámmal rendelkezők (átlagpontszámuk 2,17) hajlamosabbak a zaklató eseményeket like-olni, mint a közepes (átlagpontszámuk 1,14), illetve az alacsony pontszámmal (átlagpontszámuk 0,95) rendelkezők. A magas machiavellizmus pontszámmal rendelkezők (átlagpontszámuk 0,33) nem szólnak hozzá proszociálisan a szituációkhoz a közepes pontszámmal rendelkezőkhöz (átlagpontszámuk 0,47) képest. Az alacsony machiavellizmus pontszámmal rendelkezők (átlagpontszámuk 0,06) pedig kevésbé osztanak meg proszociális céllal, mint a közepes machiavellizmus pontszámmal rendelkezők (átlagpontszámuk 0,16). A magas machiavellizmus pontszámmal rendelkezők szignifikánsan különböznek a közepes pontszámúaktól a Cyberbully Kérdőív összpontszámában, a verbális zaklatásban, a hamisításban és a személyazonosság elrejtésében is. Átlagpontszámaikat egy táblázatban foglalom össze az átláthatóság kedvéért (lásd 8. táblázat).

	Közepes machiavellizmus pontszámmal rendelkezők átlagértéke	Magas machiavellizmus pontszámmal rendelkezők átlagértéke
Cyberbully Kérdőív összpontszám	25	37
Verbális internetes zaklatás	10	13
Személyazonosság elrejtése	6	9
Hamisítás	9	14

8. táblázat: A magas és közepes machiavellizmus csoportba tartozók átlagpontszámai a Cyberbully Kérdőívben és annak alfaktoraiban.

A KÜLÖNBÖZŐ VÁLTOZÓK ÉS A SZITUÁCIÓK SORÁN ADOTT REAKCIÓK KÖZÖTTI

KAPCSOLATOK VIZSGÁLATA

Pearson-féle korreláció: A Machiavellizmus és a különböző stratégiák közötti kapcsolat létrejötténél az elemzésnél kíváncsi. A stratégiák a következők voltak: zaklató like-olás, zaklató hozzászólás, zaklató megosztás, proszociális like, proszociális megosztás, proszociális hozzászólás, valamint a semlegesség. A magas machiavellizmus pontszámmal rendelkezők és a proszociális megosztás között negatív irányú kapcsolat van ($r=-0,345$, $p<0,05$). Akik zaklató tartalmakat like-olnak, nem szólnak hozzá a tartalmakhoz proszociálisan, e kettő stratégia között a kapcsolat negatív irányú ($r=-0,581$, $p<0,05$). A zaklató hozzászólás stratégiája és a proszociális like közötti kapcsolat negatív, a zaklató kommentelők

nem like-olnak proszociális módon ($r=-0,460$, $p<0,05$), akik megosztják a zaklató tartalmakat, proszociálisan is megosztják a látott eseményeket, köztük a kapcsolat pozitív irányú ($r=0,370$, $p<0,05$), de nem kommentelnek proszociálisan ($r=-0,265$, $p<0,05$).

Nem szignifikáns tendenciaszerű pozitív kapcsolat van a machiavellizmus és a zaklató módon like-olás között ($r=0,162$, $r<0,1$), valamint negatív nem szignifikáns tendenciaszerű negatív kapcsolat a machiavellizmus és a zaklató tartalmak megosztása között ($r=-0,152$, $p<0,1$). Vagyis a magasabb machiavellizmus pontszámmal rendelkezőkre marginálisan jellemző a zaklató like-olás és nem jellemző rájuk a zaklató tartalmú tartalmak megosztása. Nem szignifikáns tendenciaszerű pozitív kapcsolat van a machiavellizmus és a proszociális like-olás között ($r=0,164$, $p<0,1$), valamint negatív irányú nem szignifikáns tendenciaszerű kapcsolat a semlegesség és a machiavellizmus között ($r=-0,171$, $p<0,1$), vagyis a magas machiavellizmus pontszámmal rendelkezők inkább reagálnak a látott szituációkra.

Korrelációvizsgálat segítségével vizsgáltuk meg a kapcsolatot a szituációk esetén alkalmazott stratégia (zaklató like, zaklató hozzászólás, zaklató események megosztása, proszociális like, proszociális hozzászólás, proszociális megosztás, semleges reakció) és a Cybervictim, valamint a Cyberbully Kérdőíveken elért pontszámok között. A zaklatók like-olják a zaklató eseményeket, pozitív kapcsolatot mutatnak ($r=0,282$, $p<0,05$), alkalmaznak bántó hozzászólást ($r=0,175$, $p<0,05$), nem like-olnak proszociálisan ($r=-0,201$, $p<0,05$) és nem is szólnak hozzá a látott tartalmakhoz proszociálisan ($r=-0,296$, $p<0,05$). Nem jelentkeznek segíteni, amikor a feladatok során arra lehetőségük lenne ($r=-1,089$, $p<0,05$). Az áldozattá válás és zaklatás között nagyon szoros a kapcsolat: $r=0,729$, $p<0,05$, vagyis ebben a kutatásban is látható az az eredmény, hogy a internetes zaklatás esetén a szerepek összemosódnak.

Az áldozatok, zaklató módon hozzászólnak a látott tartalmakhoz ($r=0,277$, $p<0,05$), nem like-olnak proszociálisan ($r=-0,234$, $p<0,05$). Ezzel ellentétben megosztják proszociálisan a látott tartalmakat ($r=0,232$, $p<0,05$) akár csak a zaklatók ($r=0,317$, $p<0,05$). Az áldozatok nem szignifikáns tendenciaszerűen like-olják a bántó tartalmakat ($r=0,152$, $p<0,1$).

A verbális zaklatók a Facebook-os szituációk során zaklató módon reagálnak ($r=0,426$, $p<0,05$), valamint a hamisító zaklatók is ($r=0,315$, $p<0,05$). A verbális zaklatás áldozatai ($r=0,358$, $p<0,05$), a személyazonosság elrejtésének áldozatai ($r=0,268$, $p<0,05$) és a hamisítás áldozatai ($r=0,244$, $p<0,05$) is hajlamosabbak zaklatóként reagálni a Facebook események esetén. A verbális zaklatók ($r=-0,280$, $p<0,05$), a személyazonosságukat elrejtő zaklatók ($r=-0,246$, $p<0,05$) és a hamisító zaklatók ($r=-0,344$, $p<0,05$) sem reagálnak proszociálisan a látott szituációkra. A verbálisan bántalmazott résztvevők sem reagáltak proszociálisan ($r=-0,207$, $p<0,05$), ahogyan a személyazonosság elrejtésének áldozatai ($r=-0,197$, $p<0,05$) sem.

MEGVITATÁS

A magasabb machiavellizmus pontszámot elérők a szimulált Facebook-os események során zaklatóként viselkedtek, emellett a Cyberbully Kérdőívben is magas pontszámot értek el, vagyis jellemzően zaklatóként viselkednek a cybertérben. A stratégiák közül a bántalmazó események like-olása jellemezte őket a szituációk során, valamint a verbális internetes zaklatás, a hamisítás és a személyazonosság elrejtése is. Amikor segítséget lehetett nyújtani az áldozatnak, nem jelentkeztek segíteni. Baughman és munkatársai is azt találták eredményként, hogy a magas machiavellizmus pontszámmal rendelkező gyerekek bár magas kognitív empátiát mutattak, de emellett nem viselkedtek proszociálisan. (Baughman, Dearing, Giamarco és Vernon, 2012)

További eredmény, hogy a Facebook-on bántalmazóként viselkedő diákok nem igyekeznek elrejtetni a személyazonosságukat.

A verbális zaklatás, személyazonosság elrejtésének, hamisítás áldozataivá váló diákok hajlamosak zaklatóként reagálni a látott internetes zaklatás eseményeknél. Természetesen fordítottan is lehetséges, azért válik valaki verbális internetes zaklatás áldozatává, mivel a csoport tudja róla, hogy maga is zaklat, ezért így büntetik meg. Ebben az esetben lehetséges magyarázat a normatív zaklatás elmélete. (Casas et al., 2013)

A Cyberbully Kérdőívben magas pontszámot elérők nem viselkedtek proszociálisan a feladatoknál, amikor lehetőségük lett volna rá, vagyis nem akarják elrejtetni valódi tevékenységüket. Ezzel a második hipotézis nem igazolódott, mivel sem a magas machiavellizmus pontszámmal rendelkezők, sem pedig a bántalmazóként viselkedők nem próbálják proszociális segítség útján jobb színben feltüntetni magukat. A Cybervictim Kérdőívben magas pontszámot elérő gyerekek nem szignifikáns tendenciát mutatnak arra vonatkozóan, hogy proszociálisan lépjenek fel a közösségi oldal eseményei láttán. Akkor mutatnak a résztvevők segítő viselkedést, ha ők maguk is hamisítás áldozatává váltak, ekkor nem vágnak vissza hamisítással, nem válnak zaklatóvá, mint korábban azt a verbális zaklatás áldozatainak az esetén láthattuk.

A magas machiavellizmus pontszámmal rendelkezők nem jelentkeznek, amikor segíteni van lehetőség. Nem igyekeznek jobb színben feltüntetni magukat proszociális tevékenységgel. Ennek oka lehet, hogy nem származik belőle hasznuk, nem járul hozzá saját önző céljaik eléréséhez. (Baughman et al., 2012) Ellenben, ha mégis jelentkeznének, kommentben teszik. A második feladat esetén az derült ki, ha a Facebook-on zaklató viselkedést mutatók jelentkeznek, ők is kommentben teszik, nem titkolják a viselkedésüket. A harmadik hipotézis tehát igazolódott, miszerint inkább kommentben jelentkeznek segíteni, de igazából nem jellemző rájuk a jelentkezés a proszociális feladatoknál. Ennek oka a zaklatók esetén az lehet, hogy a státuszukat a zaklatással tartják fent és így nincs szükségük proszociálisan segíteni, hogy társas előnyre tegyenek szert. (Kwan és Skoric, 2013; Slonje et al., 2013; Pieschl, Porsch, Kahl és Klockenbusch, 2013)

Érdekes jelenség az internetes zaklatás esetén, hogy a zaklató és áldozat szerep nem válik élesen szét, mint a tradicionális zaklatás esetén. Ezt jól láthatjuk akkor, amikor a kérdőív alapján verbális zaklatás áldozata, illetve hamisítás áldozata csoportokba tartozó résztvevők a Facebook szituációk során inkább bántalmazóként reagáltak, mint segítő, proszociális módon. A résztvevők megtalálták a módját, hogyan ne reagáljanak a szimulált Facebook események során zaklatóként vagy proszociális viselkedést tanúsítva, ez rontott az eredményeken, így a későbbiekben javítani lehetne esetleg a válaszlehetőségeken, valamint lehetővé tenni, hogy egyszerre több dolgot csinálhassanak az eseményekkel, például egyszerre szólhassanak hozzá és like-olhassák.

Meglepő eredmény, hogy a neten áldozattá válók sem jelentkeznek segíteni a proszociális feladatok esetén az áldozatoknak, de ez lehet azért, mivel nekik sem segít senki, ezért ők sem lesznek altruisták vagy pedig azért lettek áldozatok, mivel az EQ-juk alacsony, szociálisan nem olyan ügyesek (Sahin, 2012), így nem jelentkeznek inkább segíteni. Aki áldozattá válik, az történetek esetén ő is zaklató kommentet fűz hozzá. Ennek oka, hogy gyakran, aki maga is áldozat, bántalmazóként fog fellépni, vagy már bántalmazó volt és ezután esett ő is áldozatul, de a két szerep nem válik el nagyon egymástól az internetes zaklatás esetén, ezt is bizonyítja ez az eredmény és az, hogy aki magas pontot ért el a Cyberbully Kérdőívben szignifikánsan magasat ért el a Cybervictim Kérdőívben is. Egy másik magyarázat lehet, hogy a zaklatókról már korábban kiderült, hogy nemigen tudnak azonosulni mások állapotaival (Lomas, Stough, Hansen és Downey, 2012 id. Baroncelli és Ciucci, 2014), ellentétben ezek szerint a tisztán áldozatokkal akik hajlamosabbak segíteni, ez lehet a választóvonal, ami elválasztja a tisztán áldozatokat és azokat, akik zaklatók és áldozatok is, hogy ez utóbbiak nem képesek empátiára, a másokkal való együttérzésre és az arra való (proszociális, pozitív) reakcióra.

A Cyberbully Kérdőívben magas pontszámot elérők stratégiája a bántalmazó hozzászólás, nem szignifikáns tendencia szerint like-olják is a bántalmazó eseményeket, nem like-olnak proszociális módon, az áldozat, vagy az ő segítségére fellépő gyerek képét például, viszont a proszociális megosztás jellemző rájuk, nem jelentkeznek, amikor segíthetnék az áldozatot.

Aki a bántalmazó like-olás stratégiáját választja, nem fog proszociálisan kommentálni, vagyis segítő szándékkal az áldozat mellett kiállni. Ha valaki bántó módon szól hozzá az eseményekhez, nem jelentkezik, amikor a történet során a tanár úr felkéri a diákokat, hogy segítsenek az áldozatoknak valamilyen iskolai feladatban, nem kommentál proszociálisan, és nem is like-olja az áldozat képét vagy annak a gyereknek a képét, aki kiáll az áldozat mellett. Abból, hogy a bántalmazó diákokra a szituációk során is jellemző volt a zaklató módon like-olás és hozzászólás és nem reagáltak proszociálisan, látható, hogy a kialakított módszer a kérdőívvel összeegyeztethetően jól méri az internetes zaklatás jelenségét.

Ha valaki proszociális módon like-olt, akkor szignifikánsan valószínűbb, hogy jelentkezni fog a tanár felkérésére, amikor azon van a sor. Ha valaki kiáll az áldozat mellett, kommentben támogatja, akkor ő nem marad semleges a

történetek során, vagyis a segítő viselkedést nyújtók konzisztensen viselkedtek a feladat során.

Akik bántalmazó módon osztanak meg dolgokat, a képeket proszociális kontextusban is meg fogják osztani, szóval lehet, hogy a megosztás, mint stratégia nem működik az internetes zaklatás vizsgálatakor, mivel a másik két esetben élesebben eltért, hogy, aki az egyik viselkedésformát a bántalmazó kategóriában műveli, a proszociálisban nem tette. Vagy a gyerekek, ha megosztanak, nem igazán figyelik, hogy milyen céllal teszik ezt. Egy másik magyarázat lehet arra vonatkozóan, hogy a megosztás, mint stratégia, miért nem ad konzisztens eredményt az lehet, hogy ez egy elég passzív módja a reakciónak és ez által is maradhattak semlegesek a résztvevők. Összességében inkább a hozzászólásokban és like-okban mutatkoztak inkább eredmények.

Röviden összegezve sikeresnek érzem a két kutatás eredményeit és fontosnak találom, hogy folytatódjanak a vizsgálatok az internetes zaklatás irányában, főleg azok a kutatások, amelyek során szituációkkal vizsgálják a jelenséget, a gyerekek aktív reakcióját váltják ki és nem csak merev válaszlehetőséget biztosító kérdőívekkel kutatnak. Nagyon releváns, hogy megismerjük ezt a rohamosan fejlődő és egyre több iskolában és a gyerekek mindennapi életében jelen lévő bántalmazási lehetőséget, mivel a gyerekek pszichés, szociális és fizikai állapotára is súlyos, negatív hatásai lehetnek. A kutatás korlátjaként lehet említeni, hogy az elemszám nem elég nagy, csak gimnáziumi mintán történt a vizsgálat. A későbbiekben több résztvevővel, több iskolatípusból kellene résztvevőket toborozni: szakközép- és szakiskolákból is fontos lenne beválogatni tanulókat a kutatásba. A machiavellizmuson kívül más személyen belüli változókat is be kellene a jövőben vonni a vizsgálatba például az empátiát, mentalizációt, agresszió kifejezési módot, hogy több szempontból is megvizsgálhassam, milyen tényezők vannak hatással arra, hogyan reagálnak a serdülők az internetes zaklatásra. Ha több befolyásoló változót is fel tudnék fedezni, amik hatással vannak a reakcióra, arra, hogy bevonódnak-e a serdülők az internetes bántalmazásba, azokból kiindulva esetleg prevenciót/intervenciót is lenne lehetőségem kidolgozni a jövőben.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

Abell, L., Brewer, G. (2014). Machiavellianism, self-monitoring, self-promotion and relational aggression on Facebook. *Computers in Human Behavior*, 36: 258-262.

Andreou, E. (2004). Bully/victim problems and their association with Machiavellianism and self-efficacy in Greek primary school children. *British Journal of Educational Psychology*, 74: 297-309.

- Austin, E.J., Farrelly, D., Black, C., Moore, H. (2007). Emotional intelligence, machiavellianism and emotional manipulation: Does EI have a dark side? *Personality and Individual Differences*, 43., 179-189.
- Baughman, H. M., Dearing, S., Giammarco, E., Vernon, P.A. (2012). Relationships between bullying behaviours and the Dark Triad: A study with adults. *Personality and Individual Differences*, 52: 571-575.
- Barlow, A., Qualter, P., Stylianou, M. (2010) Relationships between machiavellianism, emotional intelligence and theory of mind in children. *Personality and Individual Differences*, 48. 78-82.
- Baroncelli, A., Ciucci, E. (2014). Unique effects of different components of trait emotional intelligence in traditional bullying and internetes zaklatás. *Journal of Adolescence*, 37: 807-815.
- Casas, J. A., Del Rey, R., Ortega-Ruiz, R. (2013). Bullying and internetes zaklatás: Convergent and divergent predictor variables. *Computers in Human Behavior*, 29: 580-587.
- Cetin, B., Yaman, E., Peker, A. (2011). Cyber victim and bullying scale: A study of validity and reliability. *Computers and Education*, 57: 2261-2271.
- Cole, M., Cole, S. (1997): Fejlődéslélektan. Budapest: Osiris Kiadó
- Dambach, K. E. (2001): Pszichoterror (mobbing) az iskolában. Budapest: Akkord Kiadó
- Dredge, R., Gleeson, J., Garcia, X. P. (2014). Presentation on Facebook and risk of internetes zaklatás victimisation. *Computers in Human Behavior*, 40: 16-22.
- Garcia, D., Sikström, S. (2014). The dark side of Facebook: Semantic representations of status updates predict the Dark Triad of personality. *Personality and Individual Differences*, 67: 92-96.
- Kerig, P. K., Stellwagen, K. K. (2010). Roles of callous-unemotional traits, narcissism and machiavellianism in childhood aggression. *J Psychopathol Behav Assess*, 32: 343-352.
- Kwan, G. C. E., Skoric, M. M. (2013). Facebook bullying: An extension of battles in school. *Computers in Human Behavior*, 29: 16-25.
- Kokkinos, C. M., Kipritsi, I. (2012). The relationship between bullying, victimization, trait emotional intelligence, self-efficacy and empathy among preadolescents. *Social Psychology of Education*, 15(1), 41-58.
- Lazuras, L., Barkoukis, V., Ourda, D., Tsorbatzoudis, H. (2013). A process model of cyberbullying in adolescence. *Computers in Human Behavior*, 29., 881-887.
- Li, Q., (2006). Internetes zaklatás in schools: A research of gender differences. *School Psychology International*, 27: 157-170.
- Lomas, J., Stough, C., Hansen, K., Downey, L. A. (2012). Brief report: emotional intelligence, victimization and bullying in adolescents. *Journal of Adolescence*, 35, 207-211.
- Mavroveli, S., Sánchez-Ruiz, M. J. (2011). Trait emotional intelligence influences on academic achievement and school behavior. *British Journal of Educational Psychology*, 81, 112-134.
- Mihály I. (2003): Az iskolai terror természetrajza. *Új Pedagógiai Szemle*, 9: 75-80.

- Nagy H. (2010): *A képesség alapú intelligencia modell érvényességének empirikus elemzése*. Doktori (Ph. D.) értekezés. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Személyiség- és Egészségpszichológiai Program.
- Olweus, D. (1994): *Bullying at school: Long-Term Outcomes for the Victims and an Effective School-Based Intervention Program*. In: Huesmann, L. R. (Ed.) *Aggressive Behavior: Current Perspectives*. New York: Plenum Press; 97-130.
- Paál T. (2011). *Machiavelliánus döntéshozó stratégiák a szociális kapcsolatokban: A manipulatív viselkedés evolúciós perspektívája*. Doktori (Ph. D.) értekezés. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Pszichológia Doktori Iskola, Evolúciós és Kognitív Pszichológiai Program.
- Pieschl, S., Porsch, T., Kahl, T., Klockenbusch, R. (2013). Relevant dimensions of internetes zaklatás- Results from two experimental studies. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 34, 241-252.
- Sahin, M. (2012). The relationship between the internetes zaklatás/cybervictimization and loneliness among adolescents. *Children and Youth Services Review*, 34., 834-837.
- Slonje, R., Smith, P. K., Frisén, A. (2013). The nature of internetes zaklatás, and strategies for prevention. *Computers in Human Behavior*, 29: 26-32.
- Steffgen, G., König, A., Pfetsch, J., Melzer, A. (2011). Are cyberbullies less empathic? Adolescents' internetes zaklatás behavior and empathic responsiveness. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 14, 643-648.
- Sutton, J., Keogh, E. (2000). Social competition in school: Relationships with bullying, Machiavellianism and personality. *British Journal of Educational Psychology*, 70, 443-456.
- Vassné Figula E., Margitics F., Barcsa L., Madácsi M., Pauwlik Zs., Rozgonyi T. (2009): Az iskolai erőszakkal kapcsolatban előforduló magatartásminták vizsgálata általános és középiskolai diákoknál. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 10., 77-110.
- Wilson, D. S., Near, D., Miller, R. R. (1996). Machiavellianism: A synthesis of the evolutionary and psychological literatures. *Psychological Bulletin*, 119 (2), 285-299.
- Wilson, D. S., Near, D., Miller R. R., (1998). Individual differences in Machiavellianism as a mix of cooperative and exploitative strategies. *Evolution and Human Behavior*, 19, 203-212.
- Wong, D.S.W., Chan, H.C.O., Cheng, C.H.K. (2014). Internetes zaklatás perpetration and victimization among adolescents in Hong Kong. *Children and Youth Services Review*, 36, 133-140.